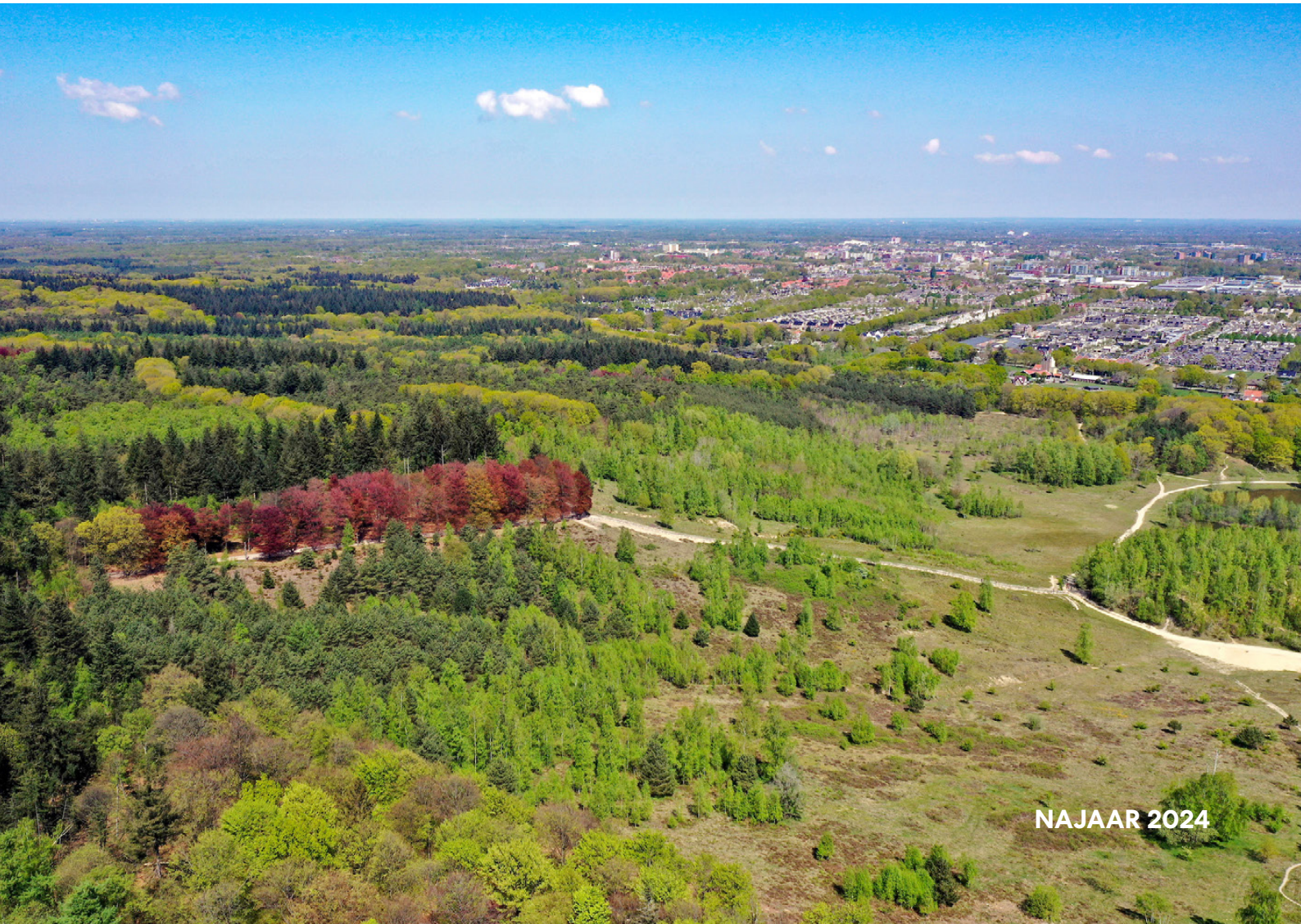
Regio Foodvalley®

REGIO FOODVALLEY:
‘ONDERNEEMT NATUURLIJK!’

STRATEGISCHE AGENDA 2026-2030

NAJAAR 2024

INHOUD

1	**Inleiding**	**5**
2	**Regio Foodvalley nu en in de toekomst**	**7**
2.1	Dit is Regio Foodvalley - het DNA van de regio	7
2.2	Onze ambitie – wat willen we bereiken	9
3	**Hier zetten we op in – strategie 2026-2030**	**15**
3.1	Toekomstbestendige economie	15
3.1.1	Toonaangevend in toekomstbestendig voedselsysteem	16
3.1.2	Toekomstbestendige agrarische sector	17
3.1.3	Innovatief en toekomstbestendig MKB	20
3.1.4	Beschikbaarheid en duurzame inzetbaarheid van mensen	21
3.1.5	De rol van de drie O’s bij opgaven toekomstbestendige economie	22
3.2	Verantwoorde groei	24
3.2.1	Schaalsprong in verstedelijking	24
3.2.2	Natuurherstel en robuust watersysteem	26
3.2.3	Slim benutten beschikbare ruimte	28
3.2.4	Duurzame energievoorziening en oplossen van netcongestie	29
3.2.5	Duurzame bereikbaarheid	30
3.2.6	De rol van de drie O’s bij opgaven verantwoord groeien	31
4	**Aan de slag – van strategie naar uitvoering**	**33**
Bijlage 1	Trends en ontwikkelingen in onze regio	36
Bijlage 2	Regio Foodvalley	38
Bijlage 3	Resultaten Strategische Agenda 2020-2025	40
Bijlage 4	Hoe is deze Strategische Agenda tot stand gekomen	42

Toonaangevend in food:

Werken aan een veerkrachtige en vitale Regio Foodvalley

Waar merken inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties het effect van (beleid)keuzes? Vooral dichtbij in de eigen omgeving. In de eigen regio. Hoe willen we dan dat onze regio zich de komende jaren ontwikkelt? Een kernvraag voor de samenwerkende partners in Regio Foodvalley. Ondernemers, Onderwijsinstellingen en Overheden hebben samen antwoorden te formuleren op deze kernvraag. Met deze Strategische Agenda 2026-2030: 'Regio Foodvalley: 'Onderneemt Natuurlijk!' zetten we een volgende stap in die beantwoording.

De afgelopen jaren was onze regio volop in beweging: meer inwoners, stappen in verduurzaming, innovaties en bereikbaarheid onder druk. We moesten ook antwoorden vinden op actuele ontwikkelingen zoals een balans tussen sterke economische sectoren en goede kwaliteit van de leefomgeving, netcongestie, omgaan met Corona, stikstofvraagstukken en de toegenomen polarisatie in de samenleving.

Dé strategische uitdaging voor Regio Foodvalley voor de komende jaren is hoe we omgaan met de optelsom van verschillende opgaven. Opgaven die niet op zichzelf staan of zo kunnen worden aangepakt. Deze opgaven werken bovendien op elkaar in. Kunnen soms schuren of nieuwe kansen bieden. Tijdens de looptijd van deze agenda moeten we scherpe keuzes maken, niet alles kan. Het maken van deze keuzes vraagt lef en vertrouwen in elkaar. Maar als we verschil kunnen verbinden en oplossingen kunnen vinden dan is het hier: in Regio Foodvalley. Welke opgaven komen op ons af en vragen onze aandacht?

- Ontwikkel een economisch, ecologisch en sociaal duurzaam voedselsysteem
- Waarborg een waardevol landelijk gebied voor boer, inwoner, recreant en natuur
- Bouw snel meer woningen
- Groei verantwoord zodat leefbaarheid en brede welvaart behouden blijven
- Vergroot het mobiliteitsnetwerk en geef prioriteit aan duurzame bereikbaarheid
- Werk aan de energietransitie en vergroot de capaciteit van het stroomnetwerk
- Verbeter de vitaliteit van het natuurlijk systeem
- Realiseer een toekomstbestendige economie waarin innovatie, duurzaamheid en circulariteit centraal staan
- Creëer de randvoorwaarden voor de doorontwikkeling van het kennis en innovatiecluster.

We richten ons kompas vanuit een gedeelde ambitie langs twee hoofdlijnen:

1 Toekomstbestendige economie

Regio Foodvalley is toonaangevend in toekomstbestendig voedselsysteem, van kennis, ontwikkeling tot productie en verwerking: in Nederland, Europa en internationaal. Hier brengen we denken en doen samen om kennis en innovatie in de voedselketen tot leven te brengen. Onze topkennisinstituten, innovatieve bedrijven en krachtige agrarische sector vormen de ideale basis voor samenwerking aan een gezonde toekomst voor mens en natuur.

2 Verantwoord groeien

In Regio Foodvalley streven we naar brede welvaart, een gezond leven, een krachtige economie en sterke natuur. Het aantal inwoners in onze regio groeit snel. Daarom werken ondernemers, onderwijs en overheid samen aan het evenwicht van die groei. Want de toename van inwoners vraagt om op elkaar afgestemde investeringen in wonen, infrastructuur, energie, economie en zorg. En tegelijkertijd willen we onze unieke ruimte en natuur blijven koesteren.
Verantwoord groeien noemen we dat. We zijn van nature ondernemend in denken en doen. Groeien in verbinding met een vitaal natuurlijk systeem en een veerkrachtige, toekomstbestendige economie is wat we beogen. Samen bouwen aan een regio waar mensen graag wonen, werken, recreëren en ondernemen.

1 INLEIDING

Regio Foodvalley ligt in het hart van Nederland. Het is een samenwerkingsverband van acht gemeenten: Barneveld, Ede, Nijkerk, Renswoude, Rhenen, Scherpenzeel, Veenendaal en Wageningen. Vanuit dit samenwerkingsverband werken de gemeenten samen met ondernemers en kennisinstellingen in de regio. Ook wel de drie O's (overheid, onderwijs, ondernemers) of triple-helix samenwerking genoemd. Het regiobureau ondersteunt het gemeentelijke samenwerkingsband en de triple-helix samenwerking. De focus van Regio Foodvalley is (fysieke) leefomgeving en economie.

Als triple helix samenwerkingspartners stellen we iedere 4 jaar een Strategische Agenda op. Dit is ons kompas voor de toekomst. Het geeft ons richting. In de Strategische Agenda staat onze gezamenlijke ambitie. We geven antwoord op de vraag wat voor regio we willen zijn en waaraan we als triple helix partners gaan werken om onze ambities te realiseren. Deze Strategische Agenda loopt van 2026 tot en met 2030 en vormt het kader voor de programma's en projecten die we binnen Regio Foodvalley oppakken.

In deze agenda committeren we ons aan het realiseren van de gezamenlijke doelen. We spreken af dat we onze inspanningen om deze doelen te realiseren zoveel mogelijk met elkaar in lijn brengen èn onder de vlag van Regio Foodvalley uitdragen. Voor de gemeenten binnen de regio betekent dit dat de Strategische Agenda de basis vormt voor de werkprogramma's van het regiobureau. De Strategische Agenda wordt omgezet in een uitvoeringsprogramma. We doen daarvoor in deze agenda enkele handreikingen.

We staan op de schouders van degenen die de afgelopen jaren hebben gebouwd aan Regio Foodvalley. De regionale samenwerking heeft mooie resultaten opgeleverd. In de bijlage staat een korte samenvatting van de resultaten van de voorgaande periode.

2 Regio Foodvalley nu en in de toekomst

2.1 Dit is Regio Foodvalley - het DNA van de regio

We zijn een regio waar het goed wonen, werken, recreëren en ondernemen is. In deze regio dragen we bij aan toekomstbestendige voedselvoorziening en we combineren economische welvaart, fijne leefomstandigheden, gezondheid en natuurwaarden met elkaar. We zijn een regio van ondernemerschap en onderlinge verbinding. We zijn trots op onze regio.

Regio Foodvalley is toonaangevend in toekomstbestendige voedselontwikkeling en -productie, we dragen bij aan het voedselsysteem van de toekomst. Een voedselsysteem dat duurzaam, gezond en betaalbaar is. Niet alleen in Nederland maar ook daarbuiten. De hele foodketen is aanwezig in de regio: van boer tot verwerkende industrie.
We zijn de regio waar kennis en innovatie wordt gekoppeld aan toepassing in de praktijk. Innovatieve denkers en doeners. Een perfecte basis om samen te werken aan toekomstbestendige voedselontwikkeling en -productie.

Food is breed verankerd in de regio. Wageningen University & Research (WUR) is al meer dan 100 jaar mondiaal leidend op het gebied van landbouw en voeding. De WUR en de Wageningen Campus, met alle start-ups, scale-ups, R&D-centra van internationale bedrijven en onderzoeksinstellingen, zijn leidend in een (internationaal) kennis- en innovatie ecosysteem. We hebben sterke en gespecialiseerde onderwijsinstellingen zoals de Aeres Campus op verschillende plekken in de regio, de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) en ons middelbaar onderwijs. In de regio hebben we toonaangevende expertisecentra en samenwerkingsverbanden zoals het NIZO en het Food Innovation District in Ede, het Rhenese initiatief voor het Network for Insect Knowledge (NIK), het Poultry Expertise Centre (PEC) het Calf Expertise Center (CEC) in Barneveld en in Nijkerk de Food Academy Nijkerk (FAN). In het samenwerkingsverband Food Production Cluster van (agro)foodbedrijven en toeleveranciers wordt in Nijkerk, Barneveld , Renswoude en Scherpenzeel gewerkt aan thema's als innovatie en circulair werken. De ICT Campus in Veenendaal is ook van waarde voor innovatie en diverse bedrijven in de regio.

Ziekenhuis Gelderse Vallei heeft nationaal erkenning als hét voedingsziekenhuis van Nederland en samen met het regionale netwerk wordt gewerkt aan innovatieve zorg met effectieve aandacht voor voeding en bewegen. Ook Alliantie Voeding in de Zorg heeft daarin een belangrijke rol.

In de verbinding tussen al deze verschillende spelers ligt de kracht voor vernieuwing.

Wageningen Campus en WUR

Wageningen Campus is toonaangevend in de domeinen agrifood en gezonde leefomgeving en een zwaartepunt van het Nederlandse innovatie-ecosysteem. Het is van topniveau en verbindt de regio met de wereld. Er wordt gewerkt aan onderwerpen die een belangrijke rol spelen bij de grote mondiale en nationale maatschappelijke uitdagingen, zoals de eiwit- en de klimaattransitie. Wageningen Campus is een ontmoetingsplek waar studenten, wetenschappers, ondernemers, start-ups, ngo's, het MKB en R&D-centra van internationale bedrijven samenwerken en kennis delen om oplossingen te vinden voor wereldwijde uitdagingen. De kans is groot dat de volgende ontwikkeling op het gebied van duurzame en gezonde voeding, voedselproductie en gezonde leefomgevingen wordt ontwikkeld op Wageningen Campus.

Een belangrijke aanjager van kennis en innovatie op Wageningen Campus is Wageningen University & Research (WUR). WUR wordt breed herkend en erkend als een wereldwijde topspeler op het gebied van agrifood en de gezonde leefomgeving. De universiteit is wereldwijd nummer 1 in agrarische wetenschap en nummer 2 in milieuwetenschap.
Het innovatie-ecosysteem heeft groeipotentie door impactvertaling; waardevolle kennis in de samenleving brengen. Dit gebeurt o.a. door StartLife, dé nationale food & agri "incubator & accelerator", ook gevestigd op Wageningen Campus. Ruim 200 onderzoeks- en pilotfaciliteiten zijn beschikbaar voor derden.
Op de Wageningen campus studeren ruim 16000 studenten en werken ruim 9000 medewerkers (met name kenniswerkers). Er zitten 230 organisaties op de campus: 7 instituten, 28 Ngo's, 168 startups en Mkb, 27 corporates.

In Regio Foodvalley zijn we sterk in de combinatie van denken en doen. En dat leidt tot verrassende kansen. Het koppelen van die kennis en praktijk zetten we ook in voor het bouwen aan een toekomstbestendige economie in andere sectoren dan food. Onze bedrijven innoveren en ontwikkelen mee met de opgaven en kansen van de economie van de toekomst. De regio kent een sterke ondernemerscultuur met veel innovatieve MKB-bedrijven en ondernemende ZZP'ers. Ook gezien de groei-uitdagingen voor Regio Foodvalley zijn we trots op ons sterke ondernemersklimaat.

Regio Foodvalley ontleent zijn unieke karakter aan de combinatie van drie factoren:

- **Sociaal** wordt Regio Foodvalley van oorsprong gekenmerkt door vitale dorpen met kleinschalige gemeenschappen waar bewoners zich met elkaar verbonden voelen. Dit uit zich bijvoorbeeld in een rijk verenigingsleven en zorg voor je naasten. Van oorsprong zijn de gemeenschappen en voorzieningen kleinschalig. Door de groei van het aantal inwoners ontstaat steeds meer grootstedelijkheid (in Wageningen wonen bijvoorbeeld meer dan 100 nationaliteiten) met stedelijke voorzieningen. Voorzieningen die ontmoeting en verbinding tussen bewoners stimuleren.

- **Ruimtelijk** gezien is Regio Foodvalley een van de groenste regio's met grote en waardevolle natuurgebieden als de Veluwe, Het Binnenveld, Arkemheen, de Utrechtse Heuvelrug, Groene Valleilint en het uiterwaardengebied van de Nederrijn. Natuurgebieden en landschappen die kenmerkend zijn voor onze regio. Onmisbaar voor ons en voor Nederland. Gebieden die we koesteren, waar we trots op zijn en ons verantwoordelijk voor voelen. Door de strategische ligging genieten inwoners hier van de nabijheid van de Randstad en de rust en ruimte van de landelijke omgeving. Of zoals we dat hier zeggen: Regio Foodvalley heeft de voordeur in de stad en de achterdeur in het landelijk gebied.

- **Economisch** wordt Regio Foodvalley verbonden door de foodsector, hieraan ontleent de regio ook zijn naam. De regio is uniek als plek waar fundamenteel onderzoek, toegepast onderzoek, praktijkkennis en ondernemerschap elkaar aanvullen en versterken. Een foodsector waarvan de impact veel verder gaat dan de grenzen van onze regio en zelfs van Nederland. Naast food steunt onze regio op een innovatief en sterk MKB.

Actualiteit in de regio

We hebben in onze regio te maken met een aantal trends en ontwikkelingen die sterk van invloed zijn op de toekomst van onze regio. Deze komen op diverse plekken terug in deze agenda. Bij het opstellen van de Strategische Agenda 2020-2025 konden we de problemen van bijvoorbeeld stikstofmaatregelen, netcongestie of corona niet voorzien. Ook de krapte op de arbeidsmarkt en de toegenomen polarisatie in de maatschappij zien we in de regio terug.
Alle grote maatschappelijke opgaven die landelijk spelen, spelen ook hier. Immens, intens en tegelijkertijd. Komende periode zullen onverwachte uitdagingen en kansen op ons pad komen. Het is belangrijk deze te herkennen en hierop te kunnen reageren.

Een samenvatting van de belangrijke trends en verwachte ontwikkelingen in de komende periode voor zover we deze op dit moment kunnen voorzien, staat in bijlage 1.

2.2 Onze ambitie - wat willen we bereiken

De urgentie om samen te werken neemt toe. We zien een optelsom van grote (mondiale, Europese en nationale) opgaven en ontwikkelingen waar we als regio mee aan de slag moeten. De uitdaging is om duidelijk te kiezen hoe we met deze ontwikkelingen om willen gaan. Bouwen aan vertrouwen tussen de triple helix partners is de basis. Wat willen we bereiken? Wat is onze ambitie?

[1] Zie: Omgevingsanalyse Regio Foodvalley d.d. maart 2024

Onze ambitie 2026-2030

In 2030 heeft Regio Foodvalley stappen gezet naar een **toekomstbestendige economie** waarin we toonaangevend zijn in het voedselsysteem van de toekomst en dragen we ambitieus bij aan grote opgaven in Nederland door **verantwoord te groeien** waarbij het realiseren van een schaalsprong en de opgaven voor natuur, milieu en water hand in hand gaan.

Toekomst bestendige economie betekent:

We ontwikkelen Regio Foodvalley tot **toonaangevend in het realiseren van een toekomstbestendig voedselsysteem**. We bouwen door op het sterke fundament van bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen in de regio. Onze kracht is kennis, innovatie en ondernemerschap. En die kracht leidt tot een groot verandervermogen.

- *Toekomstbestendig* is een voedselsysteem dat economisch, sociaal en ecologisch duurzaam is, met andere woorden duurzaam gezond en betaalbaar. Actuele vraagstukken zijn: draagkracht van natuurlijke systemen, water en bodem, klimaat en klimaatadaptatie, gezonde voeding en ziektepreventie, betaalbaarheid, tegengaan van voedselverspilling, dierenwelzijn en -gezondheid, verandering in eetpatronen, eiwittransitie, nieuwe ontwikkelingen als precisie fermentatie en een gezond verdienvermogen voor de agrarische sector.
- *Toonaangevend* in het realiseren van het voedselsysteem van de toekomst, betekent gericht experimenteren en vernieuwen in de hele keten. Om kennis en innovatie zichtbaar te maken buiten de regio: zodat iedereen weet dat je voor nieuwe toegepaste kennis in Regio Foodvalley moet zijn. Kennis- en ontwikkeling is van vitaal belang voor duurzame voedselzekerheid.

We zetten in op innovatie van het voedselsysteem in al haar facetten. We koppelen kennis aan de praktijk, bieden experimenteerruimte en stimuleren het ondernemerschap van de talrijke bedrijven in onze regio die een bijdrage leveren aan het voedselsysteem van de toekomst. Dit geldt voor verwerkingsbedrijven, dienstverleners, kennisinstellingen en voor de agrarische bedrijven. We werken samen. Binnen onze regio en over de grenzen van onze regio heen.

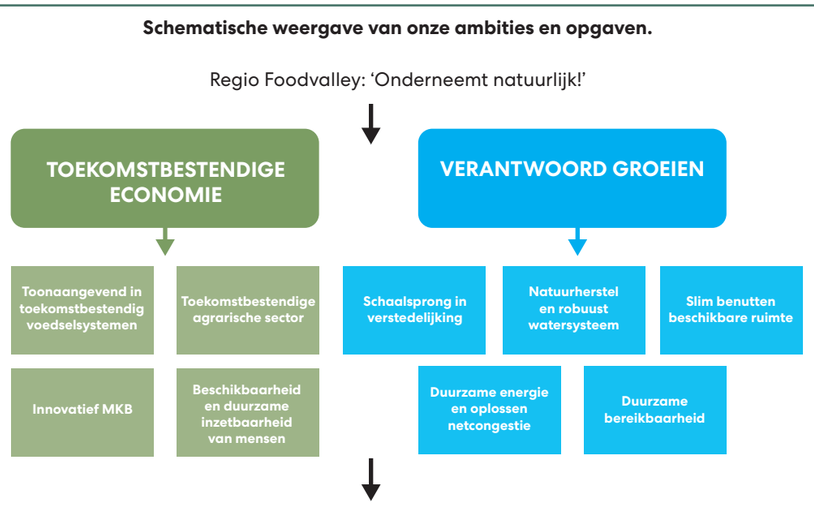
We willen een agrarische sector van voldoende omvang behouden in de regio. Een sector die economisch, ecologisch en sociaal houdbaar is. Een **toekomstbestendige agrarische sector** vraagt om ontwikkelingsruimte in verdienvermogen om doelsturing en innovatieve manieren van produceren en om dit vervolgens te kunnen borgen en belonen. Dit geldt voor de bestaande sectoren en betekent ook inspelen op nieuwe ontwikkelingen en sectoren zoals bijvoorbeeld de eiwittransitie en regeneratieve landbouw.

Onze economie drijft op een **krachtig en innovatief MKB**, breder dan alleen de foodsector. Sterke specialisaties naast de foodsector zijn bijvoorbeeld metaal, bouwnijverheid en ICT[2]. Ook zien we de zakelijke dienstverlening zich ontwikkelen. We stimuleren dat onze bedrijven aan de slag gaan met kansen voor de economie van de toekomst. We zetten in op circulariteit, klimaat, duurzame energievoorziening, digitalisering, dataficering, robotisering en de vitaliteit en **duurzame inzetbaarheid van mensen**. Aan de slag gaan met deze onderwerpen is een voorwaarde voor een toekomstbestendig bedrijfsleven. Een sterke economie en een groeiend bedrijfsleven is nodig om het aanbod en de vraag naar werkgelegenheid in balans te houden. We bieden mensen die (komen) wonen in onze regio de mogelijkheid om hier te werken.
Een sterke regionale economie die meegroeit met de groei van de regio vraagt om een **scherp economisch profiel**. In deze Strategische Agenda hebben we een richting uitgezet voor de ontwikkeling van onze economie. Deze gaan we op samen op korte termijn verder uitwerken.

Verantwoord groeien betekent:

We realiseren in onze regio **een verantwoorde groei**. Een groei waar' Meer landschap en meer stad[3]' hand in hand gaan. Een groei waarbij de unieke kenmerken van onze regio behouden blijven en we een regio blijven waar het nu en in de toekomst goed en gezond wonen, recreëren en werken is. Kortom, een regio waar leefbaarheid en brede welvaart centraal staan.
We nemen als regio de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan de uitdagingen waar Nederland voor staat. Zo leveren we een grote bijdrage aan de woningbouwopgave die zorgt voor een groei in inwoneraantal van 20-30%. We leveren ons aandeel in de energietransitie en zetten ons in voor het behoud van de natuurgebieden en drinkwatervoorraden van nationaal belang.
We staan voor de opgave om **een schaalsprong** in wonen, mobiliteit, energie en leefomgeving te realiseren in combinatie met **het realiseren van natuurherstel, behoud van biodiversiteit en een robuust watersysteem** met goede waterkwaliteit passend bij de klimaatverandering en de groeiende bevolking en economie. En waarbij we te maken hebben met beperkingen die voortkomen uit bijvoorbeeld stikstof en netcongestie.

Schematische weergave van onze ambities en opgaven.

[2] Innovatiemonitor d.d. 4 juni 2024
[3] Titel van de Verstedelijkingsstrategie en het NOVEX-ontwikkelperspectief d.d. februari 2024

Juist **in de optelsom van de opgaven zit de uitdaging**. We kunnen de verschillende opgaven niet los van elkaar zien. Ze versterken elkaar en schuren. De uitdaging is inzetten op integraal werken en op het realiseren van synergie. Onze regio kenmerkt zich door een groot oplossend vermogen. We zijn innovatieve denkers en doeners. Dit kenmerkt ons bedrijfsleven en onze kennisinstellingen. Onze ambities vragen om een **ondernemende overheid**. Een overheid die samen met partners denkt en handelt vanuit kansen en mogelijkheden. Die durft te experimenteren en zorgvuldig en snel kan handelen. Want we willen een regio zijn waar alle partijen binnen en buiten onze regio **met vertrouwen en lef** werken aan de toekomst.

Welke beweging maken we?

In deze Strategische Agenda staat de koers voor Regio Foodvalley. Waar richten we ons op en waaraan toetsen we of we op de goede weg zitten. Dit zijn de belangrijkste bewegingen die we willen realiseren:

Van gekende foodregio ⟶ naar internationaal toonaangevende foodregio
Ook buiten onze regio zijn we bekend als foodregio. We hebben echter vastgesteld dat we onze innovatiekracht nog niet voldoende uitdragen. We hebben veel verborgen pareltjes. Ook willen we nog sterker een duidelijke rol pakken in de ontwikkelingen die nodig zijn voor een toekomstbestendig voedselsysteem. Veel bedrijven en kennisinstellingen in onze regio zijn hiermee bezig. Door onze krachten te bundelen kunnen we versnellen en een voorbeeld zijn buiten onze regio.

Van agrarische sector in het defensief gedrongen ⟶ naar proactief en toekomstbestendig
De afgelopen jaren heeft onze agrarische sector het zwaar te verduren gehad. Inconsistent beleid in combinatie met serieuze vraagstukken zorgt voor onzekerheid over de toekomst. Dit heeft de onderlinge verhoudingen op scherp gezet. We zien dat de agrarische sector in het defensief zit. Dit doet geen recht aan alle inspanningen en resultaten van agrarische bedrijven om emissies terug te dringen, natuur te versterken en tegelijkertijd het hoofd boven water te houden. Terwijl we op het erf ervaren dat als het eigenaarschap van agrariërs wordt aangesproken er mogelijkheden ontstaan voor een veerkrachtige sector in balans met de leefomgeving. Perspectief voor de toekomst begint met het gezamenlijk erkennen van de opgaven en van wat al is bereikt (denk bijvoorbeeld aan het verbeterde dierenwelzijn, de gerealiseerde emissiereductie, vermindering van antibioticagebruik of realisatie van een meetnetwerk) om vervolgens samen aan de slag te gaan om resultaten te boeken. Juist in Regio Foodvalley liggen kansen vanwege de aanwezigheid van kennis- en innovatiecentra als ook de hands-on mentaliteit van ondernemers om de stappen die gezet moeten worden richting toekomstbestendigheid te maken.

Van alles ruimte bieden ⟶ naar scherpe keuzes in waar wat past in de regio
Onze regio groeit in inwoners en in economie. Deze groei leidt tot een grotere claim op de beschikbare ruimte. Niet alleen voor het bouwen van woningen, maar ook voor bedrijven die zich willen vestigen of uitbreiden, de aanleg en verbetering van wegen en fietspaden, ruimte voor recreatiemogelijkheden, voor voorzieningen en voor gezonde natuur. We kunnen het ons niet permitteren om slordig met onze ruimte om te gaan, want niet alles past in de ruimte die we hebben. We moeten dus scherpe keuzes gaan maken: waar past wat in onze regio en hoe benutten we de beschikbare ruimte efficiënt? Daarbij is het uitgangspunt: keuzes maken in wat draagt wel bij aan het realiseren van onze ambities en wat niet. We noemen dit regionaal ruimtelijk programmeren. Deze agenda biedt handvatten om in de verdere uitwerking deze keuzes te maken.

Van goede regionale afstemming ⟶ naar constructief samen realiseren
We zijn de regionale samenwerking begonnen omdat we kansen zagen om elkaar te versterken. Dit is ook gebleken. Goede regionale afstemming heeft ons veel opgeleverd, maar voor de opgaven waar we nu voor staan is afstemmen niet langer voldoende. De urgentie en uitdagingen zijn dusdanig dat we onze krachten moeten bundelen en constructief samen moeten realiseren. Dat betekent soms het eigen belang durven loslaten ten behoeve van het regionale belang om van één plus één drie te maken. De triple helix samenwerking loopt steeds beter. Ondernemers, onderwijs en overheid hebben elkaar beter leren kennen en krijgen steeds beter inzicht in wat belangrijk is voor alle partijen. Maar we zijn er nog niet. We zetten in op een bredere betrokkenheid en activering van ondernemers en het versterken van de samenwerking met kennisinstellingen. Dit vraagt om samenwerkingsvormen die passen bij alle partners.

3 Hier zetten we op in - strategie 2026-2030

In het vorige hoofdstuk staan onze ambities voor Regio Foodvalley en wat ons te doen staat om onze ambities te realiseren.

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe we met deze opgaven aan de slag gaan en welke rol de partners in de triple helix (ondernemers, onderwijs en overheid) hierbij hebben.

3.1 Toekomstbestendige economie

TOEKOMSTBESTENDIGE ECONOMIE

- **Toonaangevend in toekomstbestendig voedselsystemen**
- **Toekomstbestendige agrarische sector**
- **Innovatief MKB**
- **Beschikbaarheid en duurzame inzetbaarheid van mensen**

3.1.1 Toonaangevend in toekomstbestendig voedselsysteem

De foodsector is de sector waarmee we als regio erkend worden. Door onze naam, maar vooral door alle kennis- en expertisecentra en bedrijven in alle onderdelen van de voedselontwikkeling en -productieketen, inclusief de agrarische sector. De combinatie van hoogwaardige kennisinstellingen en innovatieve productiebedrijven in alle schakels van de keten is wat ons als regio zo sterk maakt.

Onze ambitie is toonaangevend zijn in het realiseren van een toekomstbestendig voedselsysteem. Van kennis, ontwikkeling tot productie en verwerking. Deze ambitie legt ons twee doelen op.

- **Vooroplopen in een toekomstbestendig voedselsysteem.**
  Dit betekent goed inzicht en begrip van de vragen en uitdagingen rondom voedsel in alle schakels in de keten. Van primaire productie tot consumentenbehoeften. Een toekomstbestendig voedselsysteem vraagt om te werken aan vraagstukken als de eiwittransitie, korte ketens, circulariteit, uitstoot broeikasgassen, klimaatadaptatie en natuurinclusieve landbouw. Maar ook betaalbaarheid en voldoende en gezond voedsel voor een groeiende bevolking zijn belangrijk. Deze vraagstukken vragen om gericht te innoveren in de hele voedselketen inclusief de agrarische sector en aanverwante sectoren, om te experimenteren en te vernieuwen in de ontwikkeling en productie van voedsel. Het combineren van hoogwaardig onderzoek en innovatie in de praktijk. Dit vraagt om bloeiende kennis- en innovatie-ecosystemen, het zijn van een aantrekkelijke vestigingsplaats voor de koplopers in de foodsector en het stimuleren van verbinding en innovatie in onze hele foodsector.

- **Gesprekspartner en inspiratiebron zijn voor beleidsmakers en bedrijven buiten onze regio.**
  We zijn toonaangevend als we gezien worden, meepraten en mee richting geven aan het voedselsysteem van de toekomst. Dit betekent dat we onze innovatiekracht beter moeten uitdragen en proactief mee gaan denken over de foodsector van de toekomst. Hiervoor moeten we als regio de handen ineenslaan met andere partijen zoals we doen via Food NL en zeker ook met de WUR en Stichting Foodvalley NL.
  De triple helix samenwerking kan een belangrijke rol spelen in het realiseren van deze doelen.

- **Ruimte voor food- en food gerelateerde bedrijven**
  In ons regionaal ruimtelijk beleid bieden we met voorrang ruimte aan food- en food gerelateerde bedrijven. Speciaal is er aandacht voor het bieden van ruimte aan startups en scale-ups. Voor startende bedrijven is het belangrijk dat ruimte betaalbaar is en er gedeelde research en pilotfaciliteiten zijn. We gaan regionaal samenwerken in het accommoderen van bedrijven die ruimte zoeken en passen binnen ons economisch profiel en waardevol zijn voor onze kennis- en innovatie ecosystemen.

- **Clustervorming en kennis- en innovatie-ecosystemen**
  Clustervorming en kennis- en innovatie- ecosystemen zijn belangrijk in het realiseren van vernieuwing. In de foodsector liggen grote vragen op tafel om toekomstbestendig te zijn en blijven. Met de campus in Wageningen koesteren we een krachtig kennis- en innovatie-ecosysteem van (inter) nationaal belang. De WUR en andere op de campus gevestigde onderzoeksinstellingen, bedrijven en gedeelde onderzoeksfaciliteiten hebben een grote aantrekkingskracht en zorgen voor veel spin-off in de regio. Naast de campus zijn er andere innovatie-ecosystemen zoals bijvoorbeeld het Food Productie Cluster in Nijkerk, Barneveld en Scherpenzeel, de kennisas Ede-Wageningen en het ICT-cluster in Veenendaal. Allen zeer waardevol voor het innovatievermogen van de sector. We stimuleren en accommoderen het ontstaan en groei van deze kennis- en innovatie-ecosystemen in de foodsector. En via ons vestigingsbeleid bieden we ruimte aan het versterken van clustervorming in de foodsector. Naast ruimte zetten we ook in op het realiseren van gedeelde faciliteiten voor bedrijven in de sector. Constructieve samenwerking met Oost NL, ROM Utrecht, WUR, Wageningen Campus en Stichting Foodvalley.NL is hiervoor noodzakelijk.

- **Verbinden en uitdagen**
  De kracht van de regio is dat we op een beperkt grondgebied bedrijven uit de hele sector en veel kennisinstellingen bij elkaar hebben. Als triple helix partijen kunnen we de verbinding tussen deze verschillende partijen faciliteren. Ook het aanjagen van vernieuwing op belangrijke thema's voor toekomstbestendige voedselontwikkeling en -productie via kennis, inspiratie en via pilots is van belang. Een nieuwe Regio Deal is hiervoor een krachtig vehikel. Aandacht verdient het versterken van de verbinding tussen MKB-bedrijven en de WUR en andere kennisinstellingen in de regio.

- **Uitdragen en doorontwikkelen van het 'merk' Regio Foodvalley**
  Het beter op de kaart zetten van Regio Foodvalley is noodzakelijk. Dit is niet alleen een kwestie van een nieuwe positionering 'Regio Foodvalley: Onderneemt natuurlijk'. Ook willen we een bijdrage leveren aan én oplossing zijn voor de keuzes die overheid en bedrijven maken over toekomstbestendige voedselontwikkeling en -productie. We moeten gevonden en gezien worden. We zijn een constructieve partner voor beleidsmakers en innovatieve bedrijven.

- **(Inter)nationaal samenwerken**
  Om duurzame agrifood innovaties mogelijk te maken, werken we ook internationaal samen. Met andere Europese regio's waaronder de voor ons bekende regio's in Denemarken en Zweden ontwikkelen we met Europese fondsen projecten op twee thema's: Eiwittransitie en Voeding & Gezondheid.

  Regio FoodValley vormt samen met AgriFood Capital, Greenport Venlo en Fruitdelta Rivierenland de alliantie FoodNL op het gebied van voedsel gerelateerde onderwerpen. De alliantie FoodNL vormt de grootste voedselproductieregio in Europa.
  Door de krachten te bundelen, kunnen de vier voedselregio's beter opkomen voor hun regionale en economische belangen in Europa. Binnen en buiten Nederland lobbyt FoodNL op dossiers als het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, regionaal beleid en innovatie- en structuurfondsen. De focus daarbij ligt op de thema's eiwittransitie, voeding & gezondheid, voedselverspilling en voedselveiligheid. FoodNL ondersteunt ook innovatieve projecten in de betrokken regio's zoals voedseleducatie op de basisschool. Daarnaast nemen de regio's via FoodNL deel aan verschillende Europese kennis- en innovatieplatforms en projecten.

- **Beschikbaarheid en inzetbaarheid van mensen**
  De arbeidsmarkt is krap en zal nog krapper worden. En tegelijkertijd zien we dat de uitdagingen die er liggen in de foodsector vragen om goede mensen. Dit geldt trouwens ook voor andere sectoren. Vandaar dat we hier een belangrijke opgave zien voor de triple helix samenwerking. Dit is uitgewerkt in paragraaf 3.1.4

3.1.2 Toekomstbestendige agrarische sector

De agrarische sector is een belangrijke sector in onze regio. Ze is beeldbepalend voor het landschap en belangrijk voor onze positie als foodregio. Dit was zo in het verleden en we zien dit ook zo in de toekomst. Onze kracht als foodregio zit in de combinatie van een sterke agrarische sector, voedselverwerkende industrie en kennisinstellingen. Ook is de agrarische sector belangrijk voor de leefbaarheid en vitaliteit van het landelijk gebied. We moeten samen optrekken om een krachtige agrarische sector te realiseren, die een belangrijke rol speelt in het voedselsysteem van de toekomst, duurzaam landschapsbeheer en vitaal landelijk gebied.

De agrarische sector staat onder druk. In het dichtbevolkte Nederland zijn natuurlijke systemen onvoldoende in balans. De afgelopen jaren is duidelijk geworden dat zeker niet alleen, maar ook, de agrarische bedrijvigheid te vaak negatieve effecten heeft op de kwaliteit van lucht, water en bodem. Dit leidt tot aangescherpt beleid en regelgeving waarvan de uitwerking in de praktijk niet altijd voldoende duidelijk en consistent is. De PAS-melders (Programma Aanpak Stikstof) zijn hier een voorbeeld van. Dit heeft tot gevolg dat bedrijven een duidelijk perspectief voor de toekomst missen. Dat geeft onzekerheid, belemmert investeren in de toekomst en stimuleert het stoppen van ondernemers in de agrarische sector. In onze regio is er een hoge veedichtheid dichtbij kwetsbaar natuurgebied, dit zorgt voor grote druk op de agrarische bedrijven.

Tegelijkertijd hebben we in de regio de afgelopen jaren hard gewerkt om de agrarische sector toekomstbestendig te maken. Zo werken we via het Manifest Gezonde Leefomgeving al sinds 2016 aan het terugdringen van landbouwemissies in de lucht (fijnstof). In aanvulling hierop hebben we het Schone Lucht Akkoord ondertekend. We hebben het Praktijk Centrum Emissiereductie Veehouderij opgericht (PEV) om haalbare en betaalbare reductietechnieken te testen en snelle en betaalbare meetprotocollen te ontwikkelen. Hiermee hebben we goede resultaten behaald: deelnemers realiseren een reductie in bestaande stallen van 33% en in nieuwe stallen van 43%. De ontwikkelde reductietechnieken zijn toegevoegd aan de landelijke lijst van mogelijke maatregelen.
Ook hebben we voor stikstof een bedrijvenmeetnetwerk en omgevingsmeetnetwerk opgezet. Hierin participeren agrarische bedrijven die via managementmaatregelen werken aan emissiereductie.

Door anders met de bodem om te gaan, spoelen er minder nutriënten uit wat bijdraagt aan een betere waterkwaliteit en we houden water langer vast wat gunstig is in tijden van droogte. In de Regio Deal Foodvalley hebben waterschap en boeren gewerkt aan verbetering van de water- en bodemkwaliteit. Op het gebied van waterkwaliteit gelden Europese Kader Richtlijn Water-doelen. We zetten stappen met de realisatie van deze doelen voor 2027. Tegelijkertijd, we zijn er nog niet. In de regio scoort bijna de helft van de wateren een matig tot voldoende. De afgelopen tien jaar is een (zeer) lichte verbetering van de waterkwaliteit te zien. Het Waterschap Vallei & Veluwe heeft hiervoor zelf ook diverse maatregelen uitgevoerd, zoals het aanleggen van natuurvriendelijke oevers.

We staan nu op een punt dat we met elkaar de schouders er onder moeten zetten om een toekomstige agrarische sector te behouden en te ontwikkelen. Een sector die duurzaam, divers en robuust is en werkt binnen de randvoorwaarden van water, bodem en luchtkwaliteit. We zien dat agrariërs aan de slag willen en kansen zien. Maar tegelijkertijd zijn er grote zorgen over de toekomst. Is er nog voldoende draagvlak voor een sterke agrarische sector en blijft er voldoende ruimte (fysiek en milieu) om inkomen uit de agrarische activiteiten te halen. In de komende jaren gaan we samen op zoek naar de vraag hoe een sterke agrarische sector te combineren met een gezonde leefomgeving, circulariteit, natuurherstel en dierenwelzijn. Zowel binnen de bestaande sectoren en mogelijk ook binnen nieuwe sectoren, zoals bijvoorbeeld in de eiwittransitie.

We zien, aansluitend bij het Regionaal Perspectief Landelijk Gebied Foodvalley (RPLG), vier essentiële bouwstenen voor een toekomstbestendige agrarische sector: doelsturing, innovatie, toekomstbestendig verdienvermogen en kaderstellend en ondersteunend ruimtelijk beleid.

- **Doelsturing op natuur- en milieudoelen**
  Sturen op te behalen resultaten is effectiever dan voorschrijven wat te doen. Het daagt bedrijven uit om via managementmaatregelen en innovatie te verbeteren. Dit biedt bedrijven ontwikkelruimte. Doelsturing doet een beroep op het vakmanschap van de agrariërs. Effectieve doelsturing vraagt om het kunnen meten van resultaten. Het bedrijvenmeetnetwerk dat afgelopen jaren in de regio is opgebouwd, is daar een voorbeeld voor. Daarnaast is duidelijkheid over te behalen doelen van belang. Dit vraagt om consistentie in wet- en regelgeving. Daar waar landelijke of provinciale wet- en regelgeving nog onvoldoende houvast biedt kunnen regionale afspraken richting geven. Dit betekent dat de regio een doorontwikkeling wil van de meetnetwerken, koppeling aan vergunningverlening, kennisontwikkeling, en borging- en beloningsysteem voor boeren.

- **Innovatie stimuleren**
  Inspelen op de vraagstukken voor een toekomstbestendig voedselsysteem geeft kansen voor vernieuwing in de agrarische sector. We hebben in onze regio met veel innovatieve bedrijven en topkennisinstellingen een basis om op door te bouwen. Denk aan innovaties binnen de veehouderij gericht op het terugdringen van emissies of op dierwelzijn en -gezondheid, gericht op bodemverbetering en op andere innovaties zoals de ontwikkeling van alternatieve eiwitbronnen of het vergroten van de gezonde voedingswaarde van voedsel. We kunnen innovatie stimuleren door bijvoorbeeld het opzetten van praktijkleergroepen en verder professionaliseren van het landbouwnetwerk. Het is een opdracht aan de regio om een brug te slaan tussen praktijk, beleid en kennis om de opgaven in de agrarische sector aan te pakken. De uitdaging is om samen met onder meer de WUR een toonaangevende agrarische sector te realiseren die in innovaties voorop loopt.

- **Toekomstbestendig verdienvermogen**
  Het kunnen realiseren van een toekomstbestendig inkomen voor ondernemers op het boerenerf is een voorwaarde voor een toekomstbestendige agrarische sector. Aandacht voor het verbreden, versterken en veranderen van het verdienvermogen van de agrarische sector is nodig. Dit betekent ook inspelen op nieuwe ontwikkelingen waarbij kennis en innovatie een rol speelt.
  Dit is een vraagstuk met veel verschillende antwoorden. Een belangrijk onderdeel hiervan is het waarderen en belonen van de agrarische sector als zij via diensten of andere productiemethoden bijdragen aan het realiseren van een natuurlijk systeem in balans. Een van de ambities in dit kader kan zijn het toewerken naar een kunstmestarme regio. De agrariër als duurzame landschapsbeheerder. De sector moet kunnen vertrouwen op de aanwezigheid van toekomstperspectief en waardering voor wat zij doen. Het organiseren van een beter verdienvermogen is een fikse uitdaging en afhankelijk van vele factoren die ook vaak buiten de regio liggen. Wat we in de regio kunnen doen is het faciliteren van het werken aan oplossingen en het goed in beeld brengen van wat de impact van oplossingen is. En dan ook: welke waardering en beloning heeft een boer nodig om hiermee aan de slag te gaan?

- **Kaderstellend en ondersteunend ruimtelijk beleid**
  We zien dat de agrarische sector in beweging is. Bedrijven stoppen of veranderen hun bedrijfsvoering. De overstap naar extensieve veeteelt vraagt om meer ruimte per dier. Bedrijven die stoppen hebben behoefte aan duidelijkheid wat ze kunnen en mogen met de vrijkomende gronden en gebouwen. De ruimteclaim voor andere functies neemt toe (zie opgaves bij verantwoord groeien). Deze ontwikkelingen maken dat alles in beweging is. Als regio willen we aan het stuur staan van de ruimtelijke keuzes. We doen dat bijvoorbeeld door het ontwikkelen van regionaal functieveranderingsbeleid voor vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen en regionaal ruimtelijk programmeren.

- **Kennisnetwerk**
  Het bestaande Landbouwnetwerk Regio Foodvalley kan een rol spelen in bovenstaande punten. Dit vraagt om doorontwikkeling naar een vernieuwend model voor samenwerking tussen sector, overheid en kennisinstellingen, bijvoorbeeld richting een ‘Expertisecentrum Landbouw’. Door de krachten te bundelen van kennis en praktijk in de regio en bij te dragen aan landelijke opgaven en samenwerkingen laten we zien toonaangevend te zijn.

3.1.3 Innovatief en toekomstbestendig MKB

Regio Foodvalley staat bekend om haar sterke en innovatieve foodsector. Onze economie steunt daarnaast ook op een sterk MKB. Veel van de MKB bedrijven uit andere sectoren hebben ook sterke verbindingen met de foodsector. De kruisbestuiving tussen sectoren en bedrijven zorgt voor een krachtig economisch systeem. Regio Foodvalley heeft meer dan 39.000 bedrijfsvestigingen, hiervan is bijna 70% een eenmansbedrijf. Dit aandeel is fors gestegen in de afgelopen jaren. Totaal bieden deze bedrijven circa 195.000 banen verspreid over diverse sectoren. Circa 80% van de banen bevinden in eenmanszaken en bedrijfsvestigingen met minder dan 50 medewerkers. In het afgelopen decennium is de werkgelegenheid in de regio toegenomen met bijna 20%[4]. In onze regio zijn naast food, bouw & infra, techniek & metaal, ICT & AI, zorg & welzijn en recreatie & toerisme sterke sectoren. Deze laatste sector heeft sterke relaties met de leefbaarheid en natuuropgaven van onze regio. Zowel vanuit economische kansen als vanuit ruimtelijke vraagstukken is een regionale visie op recreatie & toerisme daarom van belang.

In Regio Foodvalley is een toename te zien van zowel product- als procesinnovatie bij bedrijven. Deze groei is vooral te danken aan het sterke innovatieve MKB, waar het bruist van ideeën voor de ontwikkeling van slimme producten en productieprocessen ter uitbreiding van bedrijfsactiviteiten. Bij innovatie is lokale en regionale samenwerking belangrijk: binnen de eigen sector, en met andere sectoren en kennisinstellingenen en ook op de ICT campus in Veenendaal waar onder meer gewerkt wordt aan digitalisering. Een positieve ontwikkeling is dat er steeds meer wordt samengewerkt met instellingen in het middelbaar beroepsonderwijs. Samenwerkingen met regionale initiatieven, zoals de Food Academy Nijkerk (FAN), het Technova Makerslab en de Barneveldse Techniek Opleiding (BTO) die wordt doorontwikkeld tot een Techniekhuis met regionale kansen.

Een innovatief en toekomstbestendig MKB vormt de basis voor onze economie. Om ook in de toekomst succesvol te zijn, moeten bedrijven aan de slag met thema's die bepalend zijn voor de economie van de toekomst. Thema's die kansen bieden voor het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten en bedrijven voor uitdagingen stellen. Deze thema's zijn[5]:

- Digitalisering: Het digitaal worden van administratieve- en informatieprocessen waardoor fysieke interacties tussen mensen minder vaak nodig zijn.
- Dataficering en AI: Het geautoriseerd vastleggen van digitale gegevens die vervolgens kunnen worden geanalyseerd en geïnterpreteerd (AI) voor -onder andere- commerciële doelen.
- Robotisering: Het vervangen van routinematige (handmatige) arbeid en werkzaamheden door intelligente machines.
- Circulariteit: Het zodanig gebruiken van grondstoffen, materialen en producten dat ze altijd waarde behouden en na gebruik altijd opnieuw worden ingezet. In een circulaire economie bestaat er geen afval.
- Energie (transitie): De omslag van opwekking en gebruik van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energie gewonnen uit zon, wind, waterkracht of andere natuurlijke bronnen.
- Milieu & Klimaat: Het verminderen en afvangen van uitstoot van giftige stoffen die anders in lucht, bodem en water terechtkomen. Hier liggen grote opgaven en deze zijn randvoorwaardelijk voor de toekomst van ondernemers in de regio. Het reduceren van broeikasgasemissies om te komen tot klimaatneutraal is noodzakelijk.

Onze MKB-bedrijven hebben dus een uitdagende agenda voor de toekomst. Innovatie en vernieuwing is noodzakelijk. Een innovatief en toekomstbestendig MKB hebben en houden we niet vanzelf. Vanuit de triple helix samenwerking gaan we niet op de stoel van de individuele ondernemer zitten. We kijken wel waar we als samenwerkende partijen een rol kunnen spelen om ons MKB te faciliteren. Op vijf fronten zien we een rol voor de triple helix samenwerking.

- **Sturen in ruimte voor economie**
  Een groei van onze economie betekent dat er ook (fysieke) ruimte moet zijn voor bedrijven om te groeien. De ruimte is beperkt. We kiezen daarom voor een regionaal economisch ruimtelijk beleid waarbij we kiezen voor sectoren en bedrijven die passen in de regio. Bedrijven die een bijdrage leveren aan onze ambities. We bieden ruimte aan de ontwikkeling van circulaire bedrijvigheid (hoge milieu categorieën). Daarnaast zetten we in op verdichting, verduurzaming en profilering van bedrijventerreinen.

- **Clustervorming en kennis- en innovatie-ecosystemen**
  Innovatie en groei worden gestimuleerd door clustervorming en het ontstaan van kennis- en innovatie-ecosystemen. Door uitwisseling en samenwerking tussen bedrijven onderling en met kennisinstellingen.

- **Financiering van groei en innovatie**
  Onze economie draait sterk op MKB-bedrijven. Een categorie bedrijven waarvoor het soms lastig is om investeringen te financieren via de meest benutte route van de grootbanken. Het beter ontsluiten van verschillende investeringsmogelijkheden verdient aandacht. We werken hiervoor samen met Oost NL en ROM Utrecht.

- **Innovatie stimuleren door inspireren en aanjagen**
  We zetten in op het aanjagen van innovatie op de onderwerpen die belangrijk zijn voor de economie van de toekomst. We bouwen daarbij voort op behaalde successen en initiatieven waarop energie zit in de regio zoals het Living Lab Circulair. Centraal staat dat dit van en voor ondernemers is. Dit vraagt dat we met elkaar onderzoeken hoe we de organisatiekracht van het MKB kunnen versterken, waarbij het onderwijs en de overheid faciliteren en ondersteunen. Beide kunnen ook een rol spelen in het stimuleren van innovatie via hun inkoopbeleid.

- **Regionale visie recreatie & toerisme**
  De ontwikkeling van een regionale visie en bijbehorend beleid voor recreatie en toerisme in de regio is nodig. In deze visie worden opgaven die voortkomen uit verantwoord groeien zoals het ontlasten van grote natuurgebieden, het realiseren van uitloopgebieden en duurzame bereikbaarheid (zie paragraaf 3.2) meegenomen.

3.1.4 Beschikbaarheid en duurzame inzetbaarheid van mensen

In deze agenda hebben we met elkaar ambitieuze economisch doelen neergezet. Als regio staan we voor de uitdaging in een zeer krappe arbeidsmarkt (nationaal en regionaal) onze economische ambities en onze opgaven voor verantwoord groeien te realiseren. Zo vragen de woningbouwopgave en de energietransitie veel menskracht. En geven bedrijven nu al aan dat één van de grootste belemmeringen voor innovatie het gebrek aan expertise en personeel is. Dit terwijl het aantal MBO en HBO studenten zal teruglopen. Het aantal inwoners in onze regio groeit. Dit betekent enerzijds meer arbeidskrachten en anderzijds ook een grotere vraag naar zorg en onderwijs. Twee sectoren die nu al kampen met tekorten aan personeel en waar groei in vraag niet direct gepaard gaat met grotere budgetten. In die sectoren moeten we meer doen met minder mensen en met minder geld.

In de regio is samenwerken aan beschikbaarheid en duurzame inzetbaarheid van mensen noodzakelijk om onze doelen te kunnen realiseren. Creatieve oplossingen zijn noodzakelijk. Barneveldse Techniek Opleiding (BTO) en Platform E zijn voorbeelden van hoe we hiermee aan de slag zijn. Ze doen dit onder meer door (toekomstige) medewerkers actief te koppelen aan bedrijven. Inzetbaarheid van mensen gaat over veel verschillende onderwerpen. Het aantrekken van nieuwe medewerkers (vakmensen en kenniswerkers), het leven lang ontwikkelen, duurzame inzetbaarheid binnen en buiten de sector, slimmer en sneller samenwerken binnen en buiten de organisatie, binden en boeien van mensen, diversiteit en inclusie, efficiency vergroten door benutten robotisering en dataficering (smart industry), vitaliteit en gezondheid van medewerkers etc. Kortom: allemaal onderwerpen die eraan bijdragen dat we met minder mensen meer kunnen doen en de mensen die er zijn zo lang en waardevol mogelijk aan onze regio weten te binden. Belangrijk hiervoor zijn ook voldoende woningen, goede voorzieningen en werkplekken in inspirerende omgevingen.

We onderkennen dat arbeidsmigranten nu en in de toekomst nodig zijn voor een toekomstbestendige economie. We zullen ook daar moeten kijken wat de economische bijdrage van een sector is om te kunnen prioriteren. Het is van belang om de arbeidspotentie van statushouders goed te benutten. Wat betreft arbeidsmigranten zijn goede huisvesting en voorzieningen randvoorwaarden. Hoe we daarbij zorgdragen voor de 'Roemer-standaard' in onze regio vraagt aandacht.

[4] Bron: Innovatiemonitor Regio Foodvalley 2024
[5] Bron: Next Economy, impact op bedrijven en ruimte in Regio Foodvalley, Bureau Savelberg, maart 2024

Vanuit de triple helix samenwerking willen we structurele veranderingen realiseren die eraan bijdragen dat de huidige en toekomstige beroepsbevolking optimaal wordt benut en ons vermogen om onze ambities te realiseren wordt vergroot. De thema's waarop we willen inzetten zijn:

- **Verbinden leren-werken-innoveren:**
  Het creëren van slimme verbindingen tussen leren, werken en innoveren is noodzakelijk. Dit vraagt aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en een duurzame leer- en innovatiecultuur bij werkgevers. We moeten bezien hoe we het unieke BTO-model kunnen uitbreiden in de regio.

- **Innovatie:**
  Benutten van technologie en (sociale) innovatie is hard nodig om de krapte op de arbeidsmarkt aan te pakken. Andere oplossingen ontwikkelen dan alleen werken met mensen met de gebruikelijke kwalificaties. We denken hierbij bijvoorbeeld aan het inzetten van robotisering en aan het aantrekken van doelgroepen die nu geen plek krijgen. Doorvoeren van dit soort innovaties zijn noodzakelijk voor de regio.

- **Duurzaam en vitaal:**
  Gezonde voeding en leefstijl spelen een belangrijk rol bij duurzame inzetbaarheid en vitaliteit van medewerkers en sluit aan bij ons foodprofiel. Dit thema draagt ook bij aan een verminderde zorgvraag in de regio.

3.1.5 De rol van de drie O's bij opgaven toekomstbestendige economie

Toekomstbestendige economie is bij uitstek een triple helix thema. Iedere O heeft een eigen onmisbare rol.

Ondernemers: zijn eindverantwoordelijk voor hun eigen ondernemerschap en toekomstgerichtheid. De basis is dat ondernemers werken aan toekomstbestendige ondernemingen. De ondernemers zijn eindverantwoordelijk voor hun eigen organisatiekracht, maar kunnen daarbij wel een steuntje in de rug gebruiken van partners. Door samen te werken met kennisinstellingen kunnen zij clusters en kennis- en innovatie-ecosystemen bouwen waarmee innovaties versterkt en versneld worden. Door te participeren in netwerken kunnen ondernemers van elkaar leren (bijvoorbeeld door 'benchmarking') en constructief samenwerken aan oplossingen voor vraagstukken op het gebied van duurzame bedrijfsvoering. Ondernemers hebben een eindverantwoordelijkheid in het opleiden van hun personeel (Leven Lang Ontwikkelen, LLO). Dit doen zij niet alleen: samenwerkingen tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van LLO zijn essentieel. Ondernemers hebben als werkgever samen met (semi)overheidswerkgevers een grote rol te spelen in hun eigen organisaties. Daarnaast is het van belang dat zij samen met onderwijs- en kennisinstellingen zorgen voor aansluiting tussen onderwijs, arbeidsmarkt en de verschillende doelgroepen en voor het realiseren van innovatie gericht op het vergroten van efficiency. Ondernemers adviseren overheden over de ruimte (in beleid) die ze nodig hebben om innovatief, toonaangevend en toekomstbestendig te kunnen zijn. Een verbetering van de organisatiegraad van ondernemers is van belang om deze rollen goed te vervullen.

Onderwijs en kennisinstellingen: zijn primair eindverantwoordelijk voor het opleiden van de medewerkers van de toekomst. Medewerkers die uitgerust zijn met de kennis die nodig is om toekomstbestendig te ondernemen. Ze ontwikkelen leer(werk)trajecten die aansluiten bij de behoeften van ondernemers en medewerkers en zij ondersteunen ondernemers met her- en bijscholen van personeel. Ook participeren zij actief in clusters en kennis- en innovatie-ecosystemen. Zij zijn daarin verantwoordelijk voor het inbrengen van nieuwe kennis en het samenwerken met ondernemers om die nieuwe kennis in praktijk te brengen. Ze hebben een rol in het onafhankelijk en met oog voor de praktijk knelpunten in kaart te brengen, oplossingen te ontwikkelen en voortgang en effecten te meten. Samen met ondernemers kunnen zij tools ontwikkelen om kennis te implementeren in de praktijk. Daarmee zijn zij mede verantwoordelijk voor de toonaangevende rol van de regio. Zij adviseren overheden over de randvoorwaarden die nodig zijn de economie in de regio toekomstbestendige te ontwikkelen. Zij kunnen met kennis ook een bijdrage leven aan visie- en strategie-ontwikkeling.

Overheden: zijn eindverantwoordelijk voor het ruimtelijk en economisch beleid. Dat is hun wettelijke taak. Dat betekent primair het inrichten van kaderstellend en ondersteunend ruimtelijk beleid en zorgen voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en organisaties.
Dit vraagt ook samen invulling geven aan welke bedrijvigheid we waar willen en kunnen accommoderen en faciliteren en de (her)ontwikkeling van bedrijventerreinen en locaties voor innovatie-ecosystemen. Een tweede belangrijke rol is zorgen voor duidelijkheid en consistente regelgeving, direct regionaal en via belangenbehartiging (inter)nationaal. De overheden kunnen ondernemers adviseren over kansen voor vestiging en ontwikkeling passend bij de ambities van de regio. Op gebied van inzet van mensen heeft de overheid twee petten op, die van werkgever en die van aanjager. Overheden spelen een belangrijk in het realiseren van huisvesting en voorzieningen voor alle medewerkers inclusief arbeidsmigranten.

Het regiobureau: heeft vooral een ondersteunende rol: zij kan een rol pakken in het regisseren van netwerken en samenwerkingsverbanden tussen de triple helix-partners; zij kan het ontwikkelen van een inhoudelijke visie en afgestemd beleid (op de economie en landbouw van de toekomst) tussen overheden coördineren; zij kan het ontstaan en versterken van kennis- en innovatie-ecosystemen stimuleren, aanjagen en faciliteren. Zij kan allianties organiseren met partners als WUR, ROM Utrecht, Oost NL en Foodvalley NL waarmee ondersteuning en organisatiekracht wordt versterkt. Verbeteren van de samenwerking tussen deze partijen en bedrijfsleven en overheden en andere kennisinstellingen in de regio biedt zowel de regio als het kennis- en innovatie-ecosysteem kansen om samen aan de opgaven van de toekomst op het terrein van agrifood, gezonde voeding en een goede leefomgeving te werken. Monitoring van de economie en innovaties in de regio is daarbij een behulpzaam instrument. Op basis daarvan kan het regiobureau adviseren aan de triple helix partners waar en hoe bij te sturen.

Het agenderen van de vraagstukken voor een toekomstbestendig voedselsysteem is een taak van de overheid in samenwerking met kennisinstellingen.
Het lobbyen voor de regio en gezamenlijk onze toonaangevende rol en bijdrage voor de regio, Nederland en Europa zichtbaar maken, is een gezamenlijke taak van alle triple helix partners. Het creëren van randvoorwaarden om de internationale concurrentiepositie van de WUR en daarbij behorende kennis-ecosystemen te versterken, hoort daarbij. Ook in het binnenhalen van middelen (onder andere uit Den Haag en Brussel) om samen te leren, innoveren en ontwikkelen speelt de overheid een grote rol. Het regiobureau kan daar een coördinerende en regisserende rol in pakken.

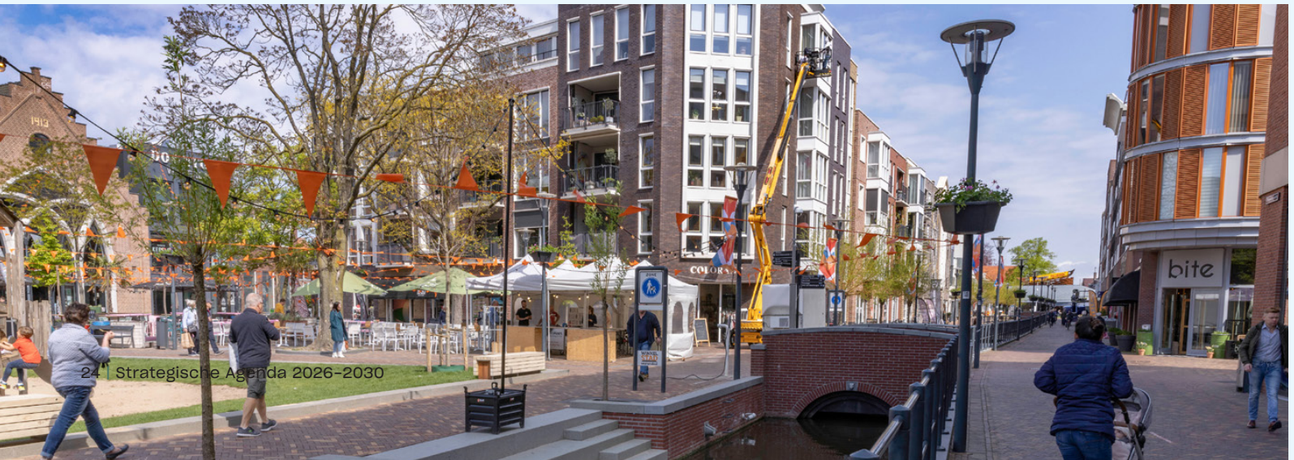

3.2 Verantwoord groeien

3.2.1 Schaalsprong in verstedelijking

Realiseren verstedelijkingsstrategie 'Meer landschap, meer stad'
In de afgelopen jaren hebben we in het kader van de NOVEX samenwerking met de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, provincies Utrecht en Gelderland, Rijksoverheid en waterschappen afspraken gemaakt en beleid ontwikkeld voor het realiseren van een schaalsprong in onze regio. Een NOVEX-gebied is een gebied dat door de overheid is aangewezen als onderdeel van het Nationaal Programma Ruimtelijke Ordening (NOVEX). In Regio Foodvalley werken we samen met de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, waterschappen en gemeenten aan grote ruimtelijke opgaven in het NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley. We hebben afgesproken om voor 2040 in onze regio 40.000 extra woningen te bouwen. In de toekomst zal dit aantal waarschijnlijk naar boven worden bijgesteld omdat verdere intensivering van de woningbouw in Nederland nodig is. Deze extra aantallen komen bovenop de al bestaande plannen en ambities en ook na 2040 zullen extra woningen gebouwd moeten worden. Terwijl 40.000 woningen al een groei in inwoners van ongeveer 20%-30% betekent. Naast afspraken over het te bouwen aantal woningen, hebben we ook afgesproken om 2.000 hectare multifunctioneel uitloop/recreatiegebied te realiseren en te investeren in mobiliteit om de regio bereikbaar te houden.

Een dergelijke grote groei in inwoners vraagt dat ook voorzieningen in brede zin, zoals bijvoorbeeld scholen, culturele voorzieningen en zorgvoorzieningen meegroeien. En dat vraagt om ontwikkeling op gebied van natuur, recreatie, economie, mobiliteit, energie, drinkwater en riolering. Het beperken van de impact op lucht, water en bodem is een belangrijk uitgangspunt bij het realiseren van de schaalsprong.

Alle ruimtelijk gerelateerde afspraken maken we via de NOVEX-samenwerking. In het NOVEX-ontwikkelperspectief en de verstedelijkingsstrategie is de visie en het beleid rondom de schaalsprong uitgewerkt. Deze visie vatten we samen onder de noemer: Meer landschap, meer stad. Via de NOVEX-uitvoeringsagenda geven we met Rijk, provincies en waterschappen invulling aan de uitvoering van het beleid. Deze grote woningbouwopgave en de bijbehorende schaalsprong in combinatie met de opgaven in onze natuurgebieden en agrarische sector maakt Regio Foodvalley uniek in Nederland. We kunnen dit niet alleen, samenwerking met provincies en Rijk is noodzakelijk.

We zitten nu in de overgang van beleidsvorming naar uitvoering. In 2030 moeten 25.000 woningen zijn gerealiseerd. Voor de woningbouwopgave tot 2030 hebben we via woondeals afspraken gemaakt over onder andere de grootschalige woningbouwlocaties. Daarbij zetten we niet alleen in op de kwantiteit, maar ook op de kwaliteit: bestaande wijken versterken en bijdragen aan de sociale woningbouwopgave. We willen onze woningen betaalbaar, snel, duurzaam en circulair bouwen. We zitten op schema voor de realisatie van de bouwopgave tot 2030. Voor de komende jaren zien we uitdagingen op gebied van netcongestie, betaalbaarheid en investeringen in de mobiliteitstransitie. Hiervoor moeten we gezamenlijk oplossingen vinden.

Het is nu belangrijk om ook op de onderwerpen mobiliteit, economie, energie en leefomgeving voortvarend met de uitvoering van de plannen aan de slag te gaan. Dit is nodig om verantwoord te kunnen groeien. Voor de korte termijn (tot 2030) zien we dat de ontwikkeling van de verschillende bouwstenen onvoldoende op elkaar is afgestemd.

Drinkwater beschikbaarheid
We verwachten dat beschikbaarheid van drinkwater een knelpunt kan worden. We moeten beter inzicht krijgen in dit vraagstuk om gericht beleid te kunnen formuleren. We moeten onszelf bij iedere ontwikkeling de fundamentele vraag stellen wat het effect is op waterzekerheid nu en in de toekomst. Het inzetten op waterbesparing in woningen en bedrijven is noodzakelijk. Een evaluatie van de impact van verschillende typen (agrarische) bedrijvigheid op de drinkwater beschikbaarheid is noodzakelijk. In paragraaf 3.2.2 gaan we verder in op het belang van een robuust watersysteem en de opgaven die daaruit voortkomen.

Balans in zorgvraag en zorgaanbod/Recht op een gezonde toekomst
Het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op het realiseren van de benodigde schaalsprong in voorzieningen vraagt nog aandacht. Het ontwikkelen van een gedeeld beeld op hoe balans te houden in zorgvraag en zorgaanbod staat daarbij hoog op de agenda. De groei in aantal inwoners in combinatie met vergrijzing en een toename van chronische ziekten zal de vraag naar zorg sterk doen stijgen. Ons zorgaanbod zal door financiële en personele beperkingen niet onbeperkt mee kunnen groeien. Het Regionaal Zorgplan is een nieuwe samenwerking in ontwikkeling die op dit gebied actief moet gaan worden. Naast de zorg is aandacht voor preventie urgent. Juist in de collectieve preventie, waarin een gezonde (voedsel)omgeving belangrijk is, valt nog veel meer te doen en kan de triple helix samenwerking een rol spelen: Goed voedselaanbod is essentieel voor een gezonde en duurzame toekomst. Als foodregio hebben we veel expertise op gebied van gezonde voeding en leefstijl waarop we kunnen doorbouwen.

Realiseren uitloopgebieden – recreatie en toerisme
Veel inwoners besteden een deel van hun vrije tijd buiten. Dat moedigen we aan! De groei in inwoners doet de vraag naar hoogwaardige en duurzame recreatieruimte en vrijetijdseconomie stevig groeien. Zowel de Utrechtse Heuvelrug als de Veluwe zijn nu al (te) drukbezochte gebieden met tal van hoogwaardige (recreatieve en toeristische) voorzieningen. Denk aan de vele vakantieparken, Nationaal Park De Hoge Veluwe, restaurants, etc. We willen daarom delen van de regio recreatief en toeristisch ontwikkelen en 2000 ha uitloopgebied realiseren in de regio. Bijvoorbeeld rond de grote

natuurgebieden en in de buurt van dorpen en steden. Met daarbij toegankelijk erfgoed, activiteiten voor jong en oud en duurzame vervoersmogelijkheden. Dit biedt kansen voor allerlei typen ondernemers en nieuwe/alternatieve verdienmodellen. Voor de inwoners van Regio Foodvalley biedt het meer ontspanning dichtbij huis. Door de verbinding met het landelijk gebied én de natuur van de Utrechtse Heuvelrug en Veluwe wordt de natuur minder belast.

Samenwerking met defensie
De afgelopen periode is duidelijk geworden dat in Nederland fors geïnvesteerd gaat worden in de taken van defensie. Dit zal mogelijk ook effect hebben op de bestaande defensieterreinen en activiteiten in en grenzend aan onze regio. Het is belangrijk om samen met defensie ook op dit vlak te werken aan groei in balans. We willen hiervoor constructief samenwerken met defensie, waarbij we kiezen voor 'inbreiden' op bestaande locaties en het realiseren van goede randvoorwaarden (onder andere op gebied van leefbaarheid en bereikbaarheid) voordat nieuwe terreinen worden aangewezen.

Financiering en uitvoeringskracht
Voor de realisatie van de schaalsprong is het behulpzaam als in de toekomst een meer gebundelde financiering en uitvoeringskracht zou komen. Minder sectoraal en meer vanuit de opgaven geredeneerd. In NOVEX verband onderzoeken we hoe we een gezamenlijke uitvoeringsorganisatie met bij voorkeur gebundelde financiering vanuit het Rijk, provincie(s), waterschappen en regiogemeenten kunnen realiseren. Hiermee voorkomen we tegenstrijdig beleid en zorgen we voor synergie en efficiënt gebruik van overheidsgeld. Dit vraagt dat we als regiogemeenten in Regio Foodvalley samen moeten werken in de uitvoering en wellicht zelfs een gezamenlijk uitvoeringsorganisatie moeten inrichten.

3.2.2 Natuurherstel en robuust watersysteem

Regio Foodvalley kent vier grote waardevolle landschappen: de Veluwe, de Gelderse Vallei, de Utrechtse Heuvelrug en het Rivierengebied. Kenmerkend zijn ook de beken die vanaf de Veluwe in westelijke richting stromen en uitmonden in het Valleikanaal. Het Veluwemeer en de Rijn vormen de grenzen en met het 'Groene Valleilint' ligt er een prachtige landgoederenzone. De rijkdom aan gevarieerde landschappen en de grote natuurwaarden zijn een belangrijke basis voor gevarieerde flora en fauna en een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. De Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug bevatten één van de grootste zoetwatervoorraden van Nederland, van belang voor onze drinkwatervoorziening die sterk onder druk staat. Het landschap draagt sterk bij aan een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving en is ook belangrijk voor een toekomstbestendige voedselproductie. De waarde van deze landschappen gaat verder dan onze regio. We herbergen kostbare natuur- en watervoorraden die onmisbaar zijn voor Nederland. We zijn een belangrijke speler in het behalen van nationale doelen.

Door klimaatverandering, intensief landgebruik en verstedelijking staan het natuurlijk systeem en de ruimtelijke kwaliteit onder druk. Er zijn meer weersextremen en de bodem-, natuur- en waterkwaliteit is op diverse plekken (te) kwetsbaar. De draagkracht van het natuurlijk systeem moet weer leidend worden voor de inrichting en het gebruik van het landelijk gebied. Een belangrijke voorwaarde voor een natuurlijk systeem in balans is het worden van klimaatneutraal. Dit vraagt om het terugdringen van broeikasgasemissies. Hier ligt een grote opgave voor bedrijven, landbouw en mobiliteit.

Met al deze natuurgebieden en het water hebben we ook een belangrijke opgave: het zorgen voor toekomstbestendige natuur en een robuust watersysteem. In het NOVEX-ontwikkelperspectief hebben we onderstaande opgaven gedefinieerd. In het RPLG Regio Foodvalley (Regionaal Perspectief Landelijk Gebied) hebben de gemeenten deze opgaven nader uitgewerkt en toegelicht.

- **Water en bodem in balans**
  Met het waterschap wordt invulling gegeven aan het principe water en bodem sturend om te komen tot een robuust watersysteem. Water en bodem zijn hierbij bepalend in plaats van faciliterend. Dit betekent dat we toegaan naar een regio waar de functie van een gebied (steeds meer) het water en bodemsysteem volgt in plaats van andersom. We hebben vastgesteld dat water en bodem sturing een belangrijk afwegingsprincipe is bij het maken van ruimtelijke keuzes. We gaan dit verder uitwerken en toepassen in ons ruimtelijk beleid en we sluiten aan bij de (EU/Rijks) bodemrichtlijn voor een duurzaam beheer van alle (landbouw)gronden uiterlijk in 2030.

- **Natuurherstel op de Veluwe**
  De Veluwe is het grootste, op land gelegen, Natura 2000-gebied van Nederland. Het is de groene long van Gelderland en voor Nederland. De kwaliteit van de natuur en de biodiversiteit staan onder druk door met name verdroging, hoge belasting van nutriënten en emissies, versnippering en hoge recreatiedruk. Het Rijk, provincie Gelderland en betrokken regio's en overheden trekken gezamenlijk op in het herstel en behoud van natuurgebied de Veluwe en nabijgelegen omgeving.

- **Zoet watervoorraad beschermen en vergroten**
  We moeten onze strategische drinkwatervoorraden beschermen. Het is belangrijk de natuurlijke sponsfunctie van de Veluwe te vergroten en minder water te onttrekken. Ook moeten we de kwaliteit van ons water beschermen door het beperken van het gebruik van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen en het voorkomen van nieuwe (diffuse) verontreinigingen. En gebiedsontwikkelingen mogen de toegang tot onze aangewezen aanvullende strategische drinkwatervoorraden niet in gevaar brengen. Dit heeft invloed op ruimtelijke keuzes.

- **Ontwikkeling ecologische verbindingszones en groene ontwikkelingszones**
  We streven naar het realiseren van ecologische verbindingszones tussen natuurgebieden. Dergelijke zones maken het natuurnetwerk robuuster en versterken de biodiversiteit door uitwisseling van flora en fauna tussen natuurgebieden. Deze verbindingszones zijn onderdeel van het realiseren van 10% groenblauwe dooradering. Bij de realisering van deze zones zetten we in op multifunctioneel ruimtegebruik voor natuur, waterberging, recreatie, duurzame energie en landbouw. Een deel van deze zones staat al op beleidskaarten en op een aantal plekken is er door waterschappen, gemeenten en provincies ook al veel werk verzet. We blijven hierop doorbouwen.

- **Biodiversiteit in stand houden en versterken**
  Biodiversiteit is een belangrijke voorwaarde voor een gezonde leefomgeving en gezonde voedselproductie. Het is daarom belangrijk zowel in stedelijk als landelijk gebied te streven naar herstel en instandhouding van natuurgebieden en naar een Basiskwaliteit Natuur. Dat is de set van condities die nodig is om algemene soorten algemeen te laten zijn, blijven of worden, met andere woorden de minimale kwaliteit van het leefgebied van soorten. Deze basiskwaliteit is het minimum aan algemene soorten die nodig is om de soortenrijkdom niet verder af te laten nemen en een systeem weerbaar te houden.

- **Klimaatadaptatie**
  Klimaatadapatie is van belang in zowel landelijk als stedelijk gebied. We krijgen vaker te maken met heel droge of juist extreem natte periodes en piekbuien. Door het bergen en vasthouden van water en bodemverbetering wordt bijgedragen aan een klimaatbestendig landelijk gebied (klimaatrobuuste beekdallandschappen). Het revitaliseren van bossen, gericht op meer biodiversiteit en meer loofhout in plaats van naaldhoud is hiervoor een belangrijk onderdeel. In onze steden en dorpen zetten we onder meer in op het toevoegen en verbeteren van groen en blauw in de openbare ruimte, het tegengaan van hittestress, het realiseren van waterberging en -hergebruik en het realiseren van groene daken. Naast ruimtelijke aanpassingen is ook het sturen op waterbewust zijn van bewoners en bedrijven van belang.

Tijdens de planperiode van deze Strategische Agenda ligt de focus op de uitvoeringsfase, de plannen zijn gemaakt, tijd om echt aan de slag te gaan. Via drie lijnen geven we invulling aan deze uitvoering. In het RPLG is de uitvoering nader geconcretiseerd.

Ruimtelijk programmeren en gebiedsprocessen
In onze ruimtelijke plannen en keuzes onze natuuropgaven een plek geven en water en bodem sturend maken. We gebruiken hiervoor de instrumenten regionaal ruimtelijk programmeren en gebiedsprocessen, zie voor een nadere toelichting paragraaf 3.2.3. Belangrijk is een constructieve samenwerking van alle bestuurslagen en het uitwisselen van kennis en ervaring.

Proefondervindelijk aan de slag
We gaan een vervolg geven aan de projecten die we onder meer in het kader van de Regio Deal hebben gedaan rond duurzaam bodem en waterbeheer. In deze projecten wordt met agrariërs proefondervindelijk gewerkt aan verbetering van bodem- en waterkwaliteit. Samen met het waterschap en kennisinstellingen zetten we in op doorontwikkeling en opschaling. We sluiten hierbij aan bij het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Uitvoeringskracht van realisatie
Het realiseren van herstel van het natuurlijk systeem gaat niet alleen via normering en vergunningverlening. Sturingsmogelijkheden op ruimtelijke kwaliteit, het verbinden van natuurgebieden en het combineren van functies (natuur, landbouw, recreatie) komen pas echt van de grond wanneer de overheid in staat is om te handelen. Hier gaat het om organiseren van gezamenlijke slagkracht: capaciteit, kennis en kunde en mandaat om te kunnen handelen. Om gronden te verwerven, opnieuw in te richten, langdurig te beheren of te ruilen. Maar ook om kennisontwikkeling en -overdracht. Dit vraagt dat Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen hiervoor een gezamenlijke aanpak ontwikkelen.

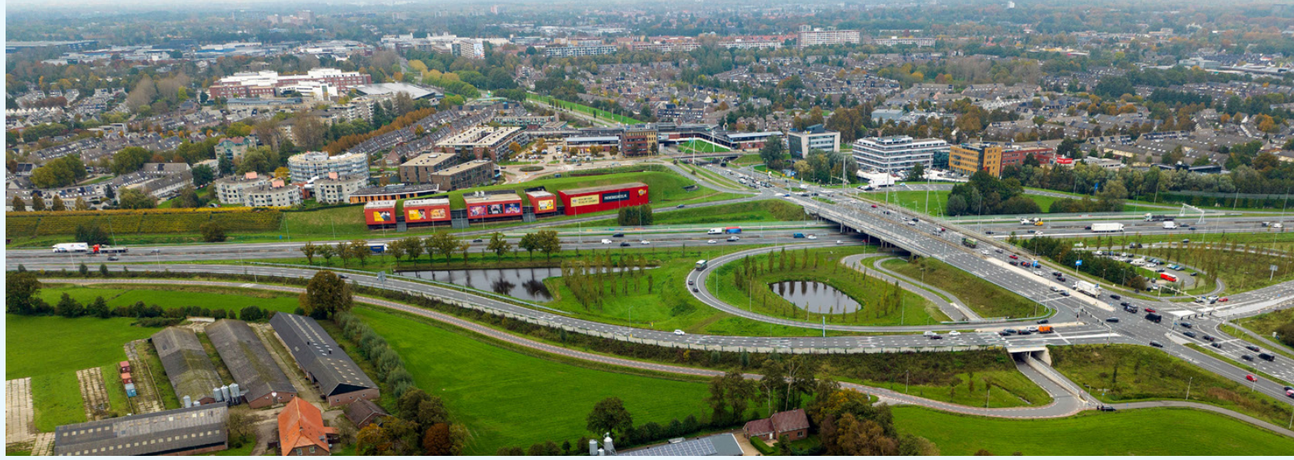
Aandachtspunt is de financiering van de uitvoering van maatregelpakketten voortkomend uit de gebiedsprocessen. Rijk en provincies zijn hiervoor belangrijke partners. We moeten als Regio Foodvalley onze bijdragen aan landelijke opgaven en de waarde van onze natuurgebieden helder over het voetlicht brengen en inventief kijken naar de mogelijkheden om mogelijke financieringsstromen binnen te halen en te combineren.

3.2.3 Slim benutten beschikbare ruimte

De ruimte is schaars en onze ambities zijn groot. We streven naar het optimaal benutten van de beschikbare ruimte en kijken altijd naar kansen om functies te kunnen combineren in de ruimte. Hierbij moet ook ruimte gezocht worden in de hoogte van de bouw. Combinaties van wonen en werken, van natuur, landbouw en recreatie, van energieopwekking, economie en natuurherstel, etc. We volgen daarbij de ladder van duurzame verstedelijking en kiezen daarom bijvoorbeeld uitdrukkelijk voor een focus op inbreiding bij het realiseren van de woningopgave, voor een verdichting van bedrijventerreinen en voor uitloopgebieden nabij woon- en werkgebieden waar natuur, recreatie en bedrijvigheid worden gecombineerd.
Bij het maken van ruimtelijke keuzes is water en bodem sturend, waarbij we voorkomen dat we problemen afwentelen naar andere gebieden of toekomstige generaties.
In de NOVEX-samenwerking hebben we duidelijke afspraken gemaakt over de afwegingsprincipes bij het maken van ruimtelijke keuzes. Ook duurzame bereikbaarheid is sturend bij de ruimtelijke keuzes. Daarnaast is mobiliteitstransitie noodzakelijk voor het realiseren van de opgaven van wonen en werken.

We hebben de voorgaande jaren met elkaar onze opgaven steeds beter in beeld gebracht en geconcretiseerd. In deze periode verschuift de focus steeds meer naar planvorming en uitvoering. We moeten ruimtelijke keuzes integraal maken waarbij we de belangen van de verschillende functies en de kenmerken van het gebied centraal zetten. We constateren dat we nog onvoldoende inzicht hebben in de ontwikkelplannen van defensie en wat die betekenen voor onze regio. Ook deze opgaven moeten onderdeel zijn van de integrale ruimtelijke keuzes.

Regionaal ruimtelijk programmeren
In Regio Foodvalley vertalen we de afwegingsprincipes in specifieke criteria en principes door samen te werken aan Regionaal Ruimtelijk Programmeren. Via regionaal afgestemde regulering sturen we in het ruimtegebruik, een belangrijke focus hierbij is het realiseren van meervoudig ruimtegebruik. Onder meer door regionaal beleid voor vrijkomende agrarische bebouwing, regionaal woningbouwbeleid en regionale vestigingsbeleid voor bedrijven inclusief kennis- en innovatie ecosystemen.

Gebiedsprocessen
Via gebiedsprocessen maken we met alle stakeholders concrete ruimtelijke plannen waarbij we alle opgaven integraal meenemen voor specifieke gebieden. We kijken daarbij grensontkennend en werken samen met aangrenzende regio's en provincies als dat nodig is. We brengen partijen en belangen bij elkaar en werken samen om slimme ruimtelijke keuzes te maken die kunnen rekenen op draagvlak bij de stakeholders.

3.2.4 Duurzame energievoorziening en oplossen van netcongestie

Een belangrijke opgave is hoe we omgaan met energietransitie en een vol stroomnetwerk (netcongestie). Zeker in relatie tot de groei in inwoners, bedrijvigheid en mobiliteit. We hebben als doel om in 2050 energieneutraal te zijn.

Regionale Energie Strategie (RES)
Via de Regionale Energie Strategie (RES) hebben we afspraken gemaakt over duurzame energievoorziening. Hiermee dragen we bij aan de doelen van het Klimaatakkoord. Om dit te bereiken zetten we in op het opwekken van energie (onder andere zon en wind) en energiebesparing in de gebouwde omgeving, mobiliteit en industrie. We zijn bezig met de uitvoering van de plannen in de RES 1.0 en met de herijking van deze strategie.

Energiesysteem van de toekomst
We werken aan een visie op het energiesysteem in 2040. Dit gaat zowel over energie en warmtebronnen als bijbehorende distributiesystemen. We hebben hiervoor een scenariostudie 'Energiesysteem van de toekomst' laten uitvoeren. De volgende stap is het formuleren van een regionale energievisie als basis voor de lokale energievisies. We doen dit in overleg met provincies, rijk, netbeheerders en andere stakeholders. We gebruiken hiervoor onder meer de NOVEX-tafel.

Duurzame energievoorzieningen en oplossingen voor netcongestie
Op korte en middellange termijn zien we dat netcongestie sterk beperkend kan zijn voor de gewenste groei in wonen en werken. Voor veel werklocaties en ook voor woonlocaties kunnen tot 2030 aansluitingen op het elektriciteitsnet alleen gerealiseerd worden door lokale oplossingen met een 0-netcapaciteit of door lokale energieopslag te realiseren. In de NOVEX-samenwerking is netcongestie een van de topprioriteiten die op de agenda staan. We werken aan een scherp beeld van waar de problemen zich voordoen en aan het ontwikkelen van maatregelen die het probleem kunnen verkleinen. Ook 'onorthodoxe' maatregelen waarvan je in eerste instantie denkt dat het niet kan of mag worden meegenomen. Netcongestie is een vraagstuk dat van alle betrokken partijen vraagt om creatief te zijn en te kijken hoe iets wel kan. Naast dat we alles op alles zetten om oplossingen te ontwikkelen, zullen we ook kritisch moeten kijken of en waar het noodzakelijk is om bouwplannen te temporiseren.

3.2.5 Duurzame bereikbaarheid

Mobiliteit is een van de bouwstenen in en randvoorwaarde voor de schaalsprong in verstedelijking. We denken in termen van mobiliteit in plaat van modaliteit. We kijken dus niet zozeer naar de vervoersmiddelen maar vooral naar alle manieren waarop we ons kunnen verplaatsen zoals lopen, fietsen, autorijden of gebruik maken van het openbaar vervoer. De druk op de infrastructuur van wegen, fietspaden, spoor en waterwegen neemt toe door de groei in inwoners, economische ontwikkelingen en de verwachte toename van het goederenvervoer. Deze toename in mobiliteit veroorzaakt knelpunten in het netwerk. In dit kader is een visie ontwikkeld op wat nodig is voor duurzame bereikbaarheid. Het vergroten van de capaciteit van het mobiliteitsnetwerk moet hand in hand gaan met de verduurzaming en de mobiliteitstransitie. We doen dit door mobiliteitshubs, het stimuleren van fietsen en lopen, het versterken van het openbaar vervoernetwerk, gedragsmaatregelen en aanpassing van de inrichting van het regionale en landelijke wegennet.

Versterken mobiliteitsnetwerk
Duurzame bereikbaarheid vraagt naast het beter benutten van de bestaande infrastructuur om een mobiliteitstransitie. Voor een goede bereikbaarheid van woningen, bedrijvigheid en recreatie moet daarnaast het mobiliteitsnetwerk worden versterkt. De focus daarbij ligt op slimme en schone mobiliteit en hoogwaardig openbaar vervoer.

Visie op mobiliteitssysteem van de toekomst
We hebben voor Regio Foodvalley een regionale bereikbaarheidsagenda opgesteld. Ook hebben we een regionaal mobiliteitsfonds waarin gelden zitten om in bereikbaarheidsprojecten te investeren. We kijken hierbij integraal naar verschillende modaliteiten en hanteren het STOMP principe, waarmee we prioriteit geven aan meer duurzame vormen van mobiliteit (lopen, fietsen, OV en deelvervoer). De opgaven, wensen en afhankelijkheden van andere partijen zoals het Rijk, zijn groot. We zullen slim moeten prioriteren en inzetten op maatregelen die veel impact hebben om maximaal resultaat te boeken.
Om goed te kunnen prioriteren is een gezamenlijke visie op het mobiliteitssysteem van de toekomst voor Regio Foodvalley noodzakelijk. Wat is de stip op de horizon waar we naar toe werken?

Prioriteren en realiseren
Vanuit deze gezamenlijk visie en de opgaven vanuit de NOVEX-agenda gaan we gezamenlijk prioriteren in te nemen maatregelen. Dit zal een mix zijn van investeringen in (boven) regionale en lokale infrastructuur, hoogwaardig openbaar vervoer en stimuleren van fietsen, lopen en deelvervoer. Deze prioriteiten zetten we om in een gezamenlijke uitvoerings- en investeringsagenda. We doen dit samen met het rijk, provincies en de aangrenzende regio's. Bijvoorbeeld aan de noordkant van onze regio werken we samen met regio Amersfoort. Ook daar hebben we een NOVEX-samenwerking. Hier heeft ook een goed OV-aanbod, zoals bijvoorbeeld het sprintervervoer onze aandacht.

3.2.6 De rol van de drie O's bij opgaven verantwoord groeien

Bij de opgaven onder het thema verantwoord groeien is de overheid in de meeste gevallen in de lead. Dit betekent niet dat de andere O's geen rol hebben. De opgaven die op tafel liggen vragen scherpe keuzes, richtinggevend en kaderstellend beleid maar zeker ook innovatie en gedragsverandering.

Overheden: zijn eindverantwoordelijk voor visie-, beleid- en planvorming. Overheden werken nauw samen met belangrijke stakeholders om de opgaven te realiseren. Ze zijn verantwoordelijke voor het realiseren van de woningbouw opgave, het bieden van randvoorwaarden en ruimte voor het energiesysteem van de toekomst en het oplossen van netcongestie en het investeren in infrastructuur en openbaar vervoer. Zij zijn ook verantwoordelijk voor het ontwikkelen van instrumenten om partners te faciliteren en stimuleren bij te dragen aan realisatie van de opgaven.

Het regiobureau: coördineert en regisseert. In regionale samenwerking behouden gemeenten hun eigen identiteit, maar bieden elkaar ondersteuning waar nodig. De regio fungeert als tussenpersoon tussen gemeenten en het Rijk en de provincies en zorgt voor een consistent beleid, waaronder regionaal ruimtelijk programmeren en het delen van kennis. De regio vervult ook een belangrijke rol in gezamenlijke agendavorming en lobby. Het regiobureau zorgt voor de verbinding op deze onderwerpen met de triple helix partners.

Ondernemers: zijn verantwoordelijk voor de uitvoering/realisatie van de grote bouwopgave in woningen, maar ook in mobiliteit en energievoorzieningen. Dit biedt kansen aan innovatieve ondernemers uit de regio om dit op een (toonaangevend) toekomstbestendige manier te doen. Evenals de ambitie om multifunctionele uitloopgebieden te realiseren kansen biedt aan ondernemers in het landelijke gebied en recreatie. Ondernemers staan voor de uitdaging zich aan te passen daar waar hun huidige manier van werken niet toekomstbestendig is. Er liggen kansen voor innovatie en nieuwe vormen van ondernemerschap, waarin zij samenwerking met onderwijs- en kennisinstellingen. Zeker ondernemers waarbij bodem- en watergebruik belangrijk is in hun bedrijfsvoering kunnen een actieve rol spelen en hun bedrijfsvoering toekomstbestendig(er) maken. Ondernemers hebben een verantwoordelijkheid in het realiseren van duurzame mobiliteit in hun eigen bedrijfsvoering (medewerkers, leveranciers, distributie). Ondernemers zijn verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen in de eigen bedrijfsvoering die bijdragen aan de energietransitie.

Onderwijs- en kennisinstellingen: dragen met kennis bij aan de ruimtelijke en inhoudelijke puzzel om de groei op een toekomstbestendige manier vorm te geven. Onderwijs heeft ook een belangrijke een rol in onderzoek, kennisoverdracht en -ontwikkeling. Bovendien hebben ze een belangrijk rol in het vergroten van slimme en schone mobiliteit door medewerkers, leerlingen en leveranciers hierin te stimuleren en faciliteren bijvoorbeeld door het anders inrichten van werk- en lestijden, locatiekeuze, promoten van fiets, openbaar vervoer en deelvervoer.

4 Aan de slag - van strategie naar uitvoering

Een Strategische Agenda is geen doel maar een middel om samen doelgericht te bouwen aan onze ambities. In deze agenda hebben we als onderwijs, ondernemers en overheid gezamenlijk onze koers uitgezet voor onze regio. We zijn ambitieus in wat we willen bereiken, maar het behalen van onze doelen is niet vanzelfsprekend. We hebben op steeds meer terreinen te maken met schaarste. Schaarste in ruimte, in resources en in mensen. In de looptijd van deze Strategische Agenda moeten we keuzes maken en prioriteiten stellen. Niet alles kan.

Met deze agenda hebben we een gezamenlijk kompas met de ambitieuze titel: Regio Foodvalley: 'Onderneemt Natuurlijk!'. We gaan samen aan de slag. We gaan de moeilijke keuzes niet uit de weg. Met lef en vertrouwen zoeken we samen naar oplossingen. Hiervoor moeten we ons goed organiseren en doelgericht en vanuit vertrouwen samenwerken. In dit hoofdstuk benoemen we hiervoor zeven belangrijke uitgangspunten.

Samenwerking in de triple helix

Deze Strategische Agenda markeert een **nieuwe fase in de triple helix samenwerkin**g. Op veel onderwerpen hebben we de afgelopen periode een goede basis gelegd. Partijen kennen elkaar en zitten samen aan tafel. Voor steeds meer onderwerpen hebben we regionale plannen opgesteld (bijvoorbeeld wonen, energie, bedrijfslocatie, mobiliteit, natuurherstel) en zijn we gedeeltelijk begonnen met de uitvoering. In deze agenda is het belang van een toekomstbestendige economie scherp neergezet.

Het waarmaken van onze ambitie vraagt dat **alle partijen meebouwen** en ieder zijn aandeel levert. Onderwijs, ondernemers en overheid, ieder heeft een rol en een verantwoordelijkheid. Geen van de drie kan het alleen. De basis voor een goede samenwerking in de triple helix is dat partijen **elkaar kennen en vertrouwen**. Samenwerken vraagt duurzame relaties ontwikkelen en onderhouden. Het vraagt inzicht in de belangen en drijfveren van de verschillende partijen. De afgelopen jaren hebben we hierin grote stappen gezet. Living Lab Circulair is een mooi voorbeeld van een krachtige samenwerking in de triple helix. Ieder heeft hierin vanuit zijn rol een waardevolle bijdrage en versterkt elkaar.

We zien dat de verbinding met het brede veld van ondernemers nog beter moet. Het begint met meer bekendheid over de triple helix samenwerking en de projecten en programma's. We zetten in op een ontwikkeling van kennen naar waarderen, naar activeren. Dit vraagt dat we onze samenwerking zo inrichten dat deze **beter aansluit bij de behoeften en leefwereld van ondernemers**. En dat er ruimte is voor ondernemers om initiatieven te nemen op een manier die bij hen past. We overwegen daarvoor ook een goed accountmanagement of ondernemersloket in te richten.

Om effectief samen te werken is elkaar kennen en vinden belangrijk maar niet voldoende. Voor slagkracht is ook een **heldere besluitvormingsstructuur** onmisbaar. Niet alle thema's in deze strategische agenda zijn de verantwoordelijkheid van alle drie de O's. Een duidelijke besluitvormingsstructuur met hierin een scherpe positionering van de Economic Board is nodig. Hierbij is een goede positie geven aan de stem van de verschillende achterbannen en met name de ondernemers een aandachtspunt.

Met de opgaven in onze regio maken we impact buiten onze regio. We dragen bij aan belangrijke opgaven voor de toekomst van Nederland. Een goede samenwerking met provinciale en landelijke overheden is noodzakelijk. Hierbij is het de uitdaging om over de grenzen van de verschillende vraagstukken en organisaties heen te kijken en werken. Goed samenwerken is echter niet voldoende. Het is belangrijk om voldoende en **krachtige uitvoeringsmogelijkheden** te hebben. Dat betekent financiering, capaciteit en instrumentarium om doelen te realiseren.

Onze ambitie is dat alle partijen in de triple-helix **met vertrouwen en lef werken** aan de gezamenlijke toekomst.

Ondernemende overheid

Deze Strategische Agenda markeert een nieuwe fase in de regionale samenwerking. Dit stelt andere eisen aan de samenwerkende gemeenten. Waar de focus tot nu toe vooral lag op verstandige regionale afstemming wordt het nu belangrijk om samen te gaan realiseren.

Het werken aan onze ambities vraagt om een ondernemende overheid die denkt in kansen en mogelijkheden. Een overheid die oude patronen los durft te laten. Een overheid die durft te kiezen, want niet alles kan. Een overheid die ruimte biedt om te experimenteren en te leren. Een overheid die de handen ineenslaat met andere overheden, met onderwijs en ondernemers. Een overheid met uitvoeringskracht.

Partnerships en coalitievorming

Een belangrijke succesfactor voor de toekomst is constructief kunnen samenwerken. Door het smeden van allianties en het bundelen van krachten kunnen we samen meer bereiken. In de triple helix en daarbuiten. Partnership met andere regio's die ook sterk zijn in food zoals we hebben opgezet in FoodNL. Partnerships met onze omliggende regio's zoals Regio Amersfoort en de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Partnerships met andere gemeenten zoals Putten en Bunschoten-Spakenburg die deels voor dezelfde opgaven staan.

Dichtbij huis zijn de WUR en de Wageningen Campus partijen waarmee een constructieve samen-werking van groot belang is. WUR wil graag opereren in een duurzaam kennis- en innovatie-ecosysteem met een wereldwijde uitstraling en een krachtig regionaal fundament van kennisintensieve organisaties, een sterk foodproductiecluster en een toekomstbestendige agrarische sector. De groeipotentie zit in de waardevolle kennis in de samenleving brengen. Naast WUR is ook Stichting Foodvalley NL een partner om mee samen te werken. Er liggen kansen om elkaar te versterken.

Samenwerken is nodig maar is geen doel op zich. We werken samen om onze doelen beter te kunnen realiseren. Bij iedere samenwerking is het belangrijk dat we een duidelijk beeld hebben van het doel voor Regio Foodvalley en van wat de partners willen bereiken. We spreken af wat we van elkaar en van de samenwerking verwachten door optimaliseren van het alliantiemanagement (afspraken over wederzijdse verwachtingen en lokale verankering).

Trots ons verhaal vertellen

Regio Foodvalley is ver buiten de eigen regiogrenzen bekend als belangrijke regio voor de ontwikkeling van het voedselsysteem van de toekomst. In Den Haag wordt onderkend dat onze regio een belangrijk bijdrage levert aan de woningbouwopgave. Dat we in de regio de verantwoordelijkheid dragen voor natuurgebieden en watervoorraden van nationaal belang is bekend. Wat we echter nog veel beter kunnen doen is ons verhaal vertellen. Wat is de kracht van onze regio, op welke manier dragen we bij aan de toekomst van Nederland, welke opgaven liggen op ons bord en op welke manieren zijn we hiermee aan de slag. We zijn wellicht te bescheiden. Beter verkopen van onze regio biedt kansen voor het verkrijgen van meer aandacht voor de regio en het binnenhalen van middelen om onze doelen te realiseren. We moeten zorgen dat 'Den Haag' niet om ons heen kan. Dit vraagt om een krachtig en eenduidige boodschap die alle partijen uitdragen.

Als regio moeten we samen onze lobbydoelen vaststellen en daar doelgericht aan werken. Alle partijen in de triple helix hebben hier een rol in. Onze regio moet een gezicht krijgen. Dit vraagt een herkenbaar profiel, goede marketing en vooral beleidsmatig meepraten aan de juiste tafels. We hebben als gemeenten al een gezamenlijke werkgroep public affairs. In de toekomst gaan we nog pro-actiever formuleren wat onze lobbyagenda is, wat we gezamenlijk doen, op welke onderwerpen we samenwerken met partijen met gelijke belangen en wat individuele gemeenten oppakken.

Bekendheid bij inwoners van onze regio

Regionale samenwerking staat altijd al op wat meer afstand van inwoners dan de eigen gemeente. Gemeenten zijn immers de 'eerste overheid' voor inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Vanwege de noodzaak van regionale samenwerking om de optelsom van de opgaven recht te doen, is het van belang om de bekendheid van de regio te vergroten. In de uitvoeringsagenda wordt hiervoor een voorstel gedaan. Te denken valt aan een halfjaarlijkse Regio Foodvalley bijdrage in de lokale media, verbeteren van het bereik van de sociale media en ook de organisatie van een Regio Foodvalley belevingsdag voor inwoners.

Levend uitvoeringsprogramma

De uitvoering van de ambities van de strategische agenda organiseren we via een uitvoeringsprogramma Strategische Agenda. Hieronder valt het totaal aan opgaven zoals beschreven in deze Strategische Agenda. In deze uitvoeringsagenda hebben we aandacht voor de samenhang tussen de verschillende opgaven. In de praktijk betekent dit dat we meer integraal moeten samenwerken. Gezien de veelheid van opgaven en kansen zullen we ook keuzes moeten maken en moeten prioriteren.
Daar waar via andere routes zoals bijvoorbeeld NOVEX al invulling wordt gegeven aan de uitvoering van een deel van de opgaven geven we deze route een plek in de uitvoeringsagenda van de Strategische Agenda.

De uitvoeringsagenda is een levend document. We zetten meerjarige lijnen uit gericht op het realiseren van onze ambities en sturen bij op basis van wat we leren en ontdekken tijdens de uitvoering en de kansen die op ons pad komen. Het uitvoeringsprogramma is geen optelsom van projecten, maar een hulpmiddel om doelgericht stappen te zetten richting de gezamenlijke ambities. We maken concrete afspraken over de uitvoering via de kaderbrief en jaarplannen per programma.

Blik naar buiten houden

Deze Strategische Agenda is in principe vastgesteld voor een periode van vier jaar. We hebben gezamenlijk een koers uitgezet en keuzes gemaakt op basis van wat we nu weten en wat we verwachten voor de toekomst. Uitgaande van de (politieke) werkelijkheid zoals die nu bekend is. De wereld staat echter niet stil. Zo hebben in de afgelopen jaren ontwikkelingen rondom stikstof, corona en netcongestie ons voor uitdagingen gesteld waarvan we bij het schrijven van de Strategische Agenda 2020-2025 ons nog niet bewust waren. Ook in deze periode zullen nieuwe ontwikkelingen op ons pad komen. Ontwikkelingen die we slim kunnen benutten om onze ambitie waar te maken, maar wellicht ook ontwikkelingen die ons noodzaken om onze doelen bij te stellen of nieuwe prioriteiten te formuleren. We moeten daarom de blik naar buiten houden, volgen wat er gebeurt, begrijpen welke consequenties dat heeft voor onze regio en onze plannen aanpassen als het nodig is.

Bijlage 1

Trends en ontwikkelingen in onze regio

We hebben in onze regio te maken met een aantal trends en ontwikkelingen[6] die sterk van invloed zijn op de toekomst van de regio. Deze komen op diverse plekken terug in deze Strategische Agenda. Hieronder een samenvatting van belangrijke trends en verwachte ontwikkelingen in de komende periode voor zover we deze op dit moment kunnen voorzien. Ook deze periode kunnen onverwachte uitdagingen en kansen op ons pad komen. Het is belangrijk deze te herkennen en hierop te reageren.

- **Forse toename aantal inwoners:** Deze groei is procentueel gezien aanmerkelijk groter dan die in Nederland namelijk zo'n 20-30% groei in 2040. We hebben een beleidsafspraak om 40.000 extra woningen tot en met 2040 te bouwen in de regio, dit is een groei in inwoners van 20-30%. En waarschijnlijk zal dit aantal naar boven bijgesteld worden.

- **Ruimte is schaars:** Regio Foodvalley wordt door het Rijk (in het voorontwerp van de Nota Ruimte) als gebied aangewezen waar zij ruimtelijke-economische ontwikkelingen wil stimuleren en ziet deze regio als logische plek voor woningbouw. Onze woningbouwopgave is groot en ook vanuit andere sectoren (waardevol landelijk gebied, economie, defensie, mobiliteit, natuur) zijn en komt er steeds meer druk op de ruimte.

- **Groei van de werkgelegenheid & brede economie:** De economie van Regio Foodvalley wordt gekenmerkt door veel MKB-bedrijven. Het MKB neemt ca 80% van het aantal banen in. In 2010-2022 groeide het aantal banen met 18% (4% boven het landelijke gemiddelde). Deze groei zet door met zeker 10%. Het kennis en innovatiecluster rond de WUR groeide de afgelopen jaren sneller en zal naar verwachting ook de komende jaren sneller groeien. Regio Foodvalley kent een historisch laag werkeloosheidspercentage. Het aantal Mbo- en Hbo-studenten zal volgens de landelijke trend verder gaan afnemen waardoor arbeidstekorten zullen toenemen.

- **Mondiale noodzaak tot herontwikkeling voedselvoorziening in de toekomst:** De groeiende wereldbevolking en gezondheid van de planeet leiden tot wereldwijde opgaven. Ook strategische autonomie ten aanzien van voedselzekerheid speelt een rol. Het realiseren van een voedselsysteem waarbij wordt ingespeeld op klimaatverandering en negatieve effecten op lucht, water en bodem worden geminimaliseerd. Een voedselpatroon met meer plantaardig eiwit is hier onderdeel van. Ook de ontwikkeling van eiwitten op basis van schimmels, algen etc zal naar verwachting de komende decennia een grote vlucht nemen.

- **Ziektepreventie en gezondheidsbevordering is prioriteit:** De bevolking wordt ouder en het aantal chronisch zieken neemt toe. Inzetten op preventie is nodig om de stijging van de zorgvraag te beperken en om er voor te zorgen dat meer mensen langer actief een bijdrage kunnen leveren aan onze maatschappij. Gezond eten, bewegen en een gezonde leefomgeving zijn hierbij belangrijk.

- **Impact van digitalisering (generatieve AI, robotisering, etc.):** Digitalisering van producten en dienstverlening is een ontwikkeling die in alle economische sectoren tot efficiency zal leiden. Innovatie komt mede hierdoor in een stroomversnelling. Bijvoorbeeld om ons werk slimmer in te richten of kennis anders te kunnen uitwisselen. Uiteraard vraagt cyberweerbaarheid van onze bedrijven en instellingen de nodige aandacht.

- **Belang van een goede leefomgeving:** Vraagstukken rondom natuurherstel, waterveiligheid, drinkwaterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie vereisen investeringen in natuurherstel en robuuste watersystemen en aanpassingen van landbouw, woningbouw etc. Daarbij spelen ook wet- en regelgeving en (inter)nationale afspraken een rol.

- **Ontwikkeling energiesysteem van de toekomst:** De overgang van fossiele energie naar duurzame nieuwe energiebronnen en bijbehorende distributiesystemen is een (internationale) opgave. Netcongestie is een actueel vraagstuk in grote delen van Nederland en kan een belemmerende functie voor verduurzaming en continuïteit van voorzieningen en bedrijvigheid hebben.

- **Duurzaamheid en circulariteit is het uitgangspunt:** Deze onderwerpen ontwikkelen zich van onderscheidend naar de standaard. Ze worden verweven in allerlei diensten, producten en processen. Om toekomstbestendig te zijn is inzetten op circulariteit en duurzaamheid noodzakelijk.

- **Regionalisering zet door:** De Rijksoverheid werkt steeds meer samen met regionale verbanden waarbij de 'Regio Deals' worden doorontwikkeld tot strategische regionale investeringsprogramma's.

[6] Zie: Omgevingsanalyse Regio Foodvalley d.d. maart 2024

Bijlage 2

Regio Foodvalley

Regio Foodvalley ligt in het hart van Nederland. Het ligt gedeeltelijk in de provincie Utrecht en voor het grootste deel in Gelderland. Het maakt onderdeel uit van de Veluwe, de Gelderse Vallei en de Utrechtse Heuvelrug.

Regio Foodvalley in cijfers

	Aantal		**Oppervlakte**
Gemeenten	8	Totaal	69.550 ha
Inwoners in 2023	360.000	Landbouw	42%
Banen	195.000	Natuur	37%
Bedrijfsvestigingen	39.000	Bebouwing	14%
	waarvan 70% Eenmansbedrijven	Infrastructuur	6%
		Water	1 %

Regio Foodvalley is een samenwerkingsverband van acht gemeenten. De gemeenten Barneveld, Ede, Nijkerk, Rhenen, Renswoude, Scherpenzeel, Veenendaal en Wageningen hebben hun samenwerking vastgelegd in een ‘gemeenschappelijke regeling’. Deze samenwerking wordt aangestuurd door het algemeen bestuur waar alle gemeenten plek in hebben.

Vanuit dit samenwerkingsverband werken de gemeenten samen met ondernemers en kennisinstellingen in de regio. Ook wel de drie O’s (overheid, onderwijs, ondernemers) of triple-helix samenwerking genoemd. In Regio Foodvalley werken ondernemers, onderwijs en overheid samen aan een gezonde en duurzame regio voor inwoners en bedrijven. Deze triple-helix samenwerking wordt aangestuurd vanuit de Economic Board. In deze board hebben mensen uit de drie O’s zitting.

Regio Foodvalley werkt daarnaast veel samen met organisaties buiten de eigen regio. Met de gemeenten Putten en Bunschoten-Spakenburg wordt op onderwerpen samengewerkt. Met de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen vormt Regio Foodvalley het NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley. Dit is een samenwerking van Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten gericht op het gezamenlijk aanpakken van grote ruimtelijke opgaven in het gebied. Verschillende gemeentes uit Regio Foodvalley participeren in Regio Amersfoort en in de Metropoolregio Utrecht. Met de regio’s Fruitdelta Rivierenland, Agrifood Capital en Greenport Venlo wordt samengewerkt onder de naam FoodNL. Dit is het grootste aaneengesloten agrifoodgebied in Europa. FoodNL richt zich op het voedselsysteem van de toekomst.

Naast een samenwerking is Regio Foodvalley ook een organisatie. Het regiobureau ondersteunt het gemeentelijke samenwerkingsband en de triple-helix samenwerking.

We zien dat in Nederland de afgelopen jaren de rol van regio’s in belang toeneemt. Opgaven gaan over gemeentegrenzen heen en vragen om een regionale aanpak. Landelijke en provinciale overheden richten zich meer op samenwerking met regio’s ten opzichte van samenwerking met individuele gemeenten.

Regio Foodvalley (als gemeenschappelijke regeling en regiobureau) concentreert zich sinds jaar en dag overwegend op de (fysieke) leefomgeving en innovatie bevordering, het landelijk gebied, de bereikbaarheid van de regio, circulariteit, woondeals, economie, etc. Een regio kent echter ook sociale vraagstukken en opgaven. Gemeenten en andere partners werken in wisselende samenstelling aan deze opgaven. Een voorbeeld hiervan is de Jeugdhulpregio Foodvalley. Deze agenda richt zich hier niet op, maar we onderschrijven het belang van een sterke sociale structuur en samenwerking.

Kortom, Regio Foodvalley is een geografisch gebied, een samenwerkingsverband van acht gemeenten, een triple helix samenwerking en de organisatie van het regiobureau. De focus van Regio Foodvalley is (fysieke) leefomgeving en economie.

Hoe willen we met elkaar samenwerken
Onze ambities vragen om een proactieve en constructieve samenwerking van alle betrokkenen. Goed samenwerken vraagt om onderling vertrouwen en gedeelde waarden. Ondernemers, onderwijs en overheid willen samenwerken vanuit deze drie waarden:

- **Verantwoordelijkheid nemen en in vertrouwen ruimte geven**
  Lokaal wat kan, regionaal wat moet: Dat wat lokaal geworteld is, vraagt om lokale oplossingen. We scheppen met elkaar de ruimte voor de mens, het landschap en de ondernemer. We respecteren elkaars autonomie, zonder daarbij de gedeelde belangen uit het oog te verliezen. Dit is een belangrijk evenwicht. We maken gebruik van de kracht van onze gemeenschappen en onderlinge verbondenheid. Daarbij willen we ruimte geven om te experimenteren en van fouten te leren. Daarin mogen keuzes met lef worden gemaakt. Dat betekent vernieuwingen doorvoeren gericht op een toekomstbestendige en leefbare omgeving. Vernieuwingen waarbij het stimuleren van welvaart en welzijn voorop staat.

- **Zorgdragen voor onze omgeving**
  De inwoners van Regio Foodvalley zijn onderdeel van hun natuurlijk omgeving. Een gezonde natuur, de lokale gemeenschap en een vitaal landschap bieden de inwoners gezond voedsel, energie, rust en ontspanning.

- **Toekomstbestendige oplossingen bouwen met respect voor verleden en heden**
  De vraagstukken van deze tijd vragen om een brede blik en lange adem. Maatregelen die de korte termijn overstijgen en oplossingen die recht doen aan verleden én toekomst. We zorgen dat we in verbinding blijven met ons verleden door elkaars blik op de geschiedenis te delen, daarvan te leren en te respecteren. We durven ook ver vooruit te kijken en hebben oog voor effecten op lange termijn. We laten deze effecten zwaar meewegen in de keuzes die we maken. Want we willen dat de generaties na ons hier ook gezond en plezierig kunnen leven.

Bijlage 3

Resultaten Strategische Agenda 2020-2025

We staan op de schouders van de degenen die de afgelopen jaren hebben gebouwd aan Regio Foodvalley. De regionale samenwerking heeft mooie resultaten opgeleverd. De regio is beter zichtbaar en gesprekspartner voor waardevolle partners buiten de regio. Dat zien we bijvoorbeeld terug in de samenwerking met Rijk, provincies en andere regio's aan de NOVEX -ontwikkelstrategie voor Arnhem-Nijmegen-Foodvalley. Andere voorbeelden zijn het 'Regionaal Programma Werklocaties' met uitgifte strategieën en de 'Regionale Energie Strategie' (RES). Ook heeft de samenwerking geleid tot 'Woondeals' met het Rijk. Hierbij zijn afspraken gemaakt over bereikbaarheidsinvesteringen en zijn middelen verworven voor realisatie van mobiliteitspakketten en verbreding van de Rijnbrug.

De samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid in de regio is de afgelopen periode verder verbeterd. De Regio Deal Foodvalley 2020-2024 is daarin een belangrijk instrument geweest. Het Living Lab Regio Foodvalley heeft laten zien dat triple helix samenwerking inspireert en motiveert op het gebied van nieuwe, circulaire innovaties. Met de meerjarenagenda voor Human Capital is de samenwerking aan de arbeidsmarkt door onderwijs en bedrijven versterkt. Food Academy Nijkerk, Barneveldse Techniekopleidingen en Barneveld Tomorrow zijn hiervan voorbeelden.

Vanuit de samenwerking hebben we tientallen miljoenen euro's aanvullende financiering van buiten de regio opgehaald. Een veelvoud van wat de samenwerkende partners in de regio inbrengen. Hierdoor kunnen we samen nog meer bereiken. Ter indicatie enkele grote posten:

- NOVEX gebiedsgelden € 21 mln
- Regionale Energie Strategie (RES) – € 950.000 per jaar
- Woondeal – € 850.000 per jaar
- Mobiliteitsgelden – € 67 mln
- Regio Deal – € 73 mln

Van de behaalde resultaten wordt jaarlijks verslag gedaan. In december 2023 is een tussentijdse evaluatie van de Strategische Agenda 2020-2025 verschenen.

Bijlage 4

Hoe is deze Strategische Agenda tot stand gekomen

De Strategische Agenda van de regio is een product van de samenwerkende triple helix organisaties in Regio Foodvalley: ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden. Deze Strategische Agenda is tot stand gekomen met inbreng van al deze partijen. Het Algemeen Bestuur Regio Foodvalley heeft in haar opdracht aan de Commissie Strategische Agenda nadrukkelijk meegegeven dat het proces minstens zo belangrijk is als het eindproduct. Het is essentieel dat alle partners in Regio Foodvalley zich betrokken voelen bij de totstandkoming van de Strategische Agenda en inbreng leveren. Dit heeft geleid tot een proces waarin met veel partijen is gesproken om input en reflectie op te halen. In de samenstelling van de Commissie Strategische Agenda is een vertegenwoordiging van de drie O's ook gewaarborgd.

Binnen de regio:
- Gemeenteraad in elke Regio Foodvalley gemeente: aan de voorkant input ophalen, beelden uitwisselen en de Agenda wordt voorgelegd voor zienswijzen voorafgaand besluitvorming.
- Ondernemersvertegenwoordiging in elke Regio Foodvalley gemeente: om ondernemers actief te betrekken bij deze agenda als basis voor verdere co-creatie.
- LTO Gelderse Vallei: om samen te spreken over de toekomst van het landelijk gebied en de agrarische sector.
- Gezamenlijk overleg onderwijs- en kennisinstellingen Regio Foodvalley: om innovaties en ontwikkelingen en kansen en behoeften voor samenwerking in beeld te hebben.

Buren (direct aangrenzende gemeenten en regio's, provincies aan/van Regio Foodvalley):
- Regio Amersfoort
- Provincie Utrecht
- Provincie Gelderland
- Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
- U10 (samenwerkende gemeenten Regio Utrecht)
- Waterschap Vallei en Veluwe
- Samenwerkende 'partnership-gemeenten' (gemeenten Putten en Bunschoten-Spakenburg)

Buiten de regio (stakeholders op bestuurlijk/top-ambtelijk en directieniveau gevraagd naar hun perspectief op de toekomst van Regio Foodvalley):
- Rabobank
- LTO Nederland
- Oost NL
- MKB-Nederland
- Invest NL
- MBO Raad
- Ministeries BZK, LVVN, I&W, EZK

Dit leverde op hoofdlijnen de volgende input, kansen en aandachtspunten:

Samenwerking en proces
- Draagvlak voor triple helix samenwerking in de regio is groot
- Directe verbinding met partijen binnen de regio is belangrijk en kan nog beter
- Regio Foodvalley is zichtbaar en wordt herkend buiten de regio

Inhoud:
- Thema's waarin de regio herkenbaar is en moet blijven: food en kennis- en innovatie.
- Thema's/opgaven die voor de regio belangrijk zijn om gezamenlijk aan te werken: grote ruimtelijke opgaven (mede gerelateerd aan grote woningbouwopgave), mobiliteit, arbeidsmarkt en energie (congestie), ruimte om te ondernemen en toekomstperspectief voor (agrarisch) ondernemerschap.

Kansen:
- Urgentie: in Regio Foodvalley komen grote urgente opgaven die Nederland kent in een regio samen: zoals piekbelasters, stikstofvraagstuk en schaalsprong in verstedelijking. De aanpak en oplossingen in de regio zijn van belang voor Nederland.
- Regionale samenwerking neemt in aandacht van het Rijk toe.
- De regio is sterk in innovatie: kennis gekoppeld aan praktijk. Deze is nodig voor de transities en de aanpak van de (urgente) opgaven waar de regio én Nederland voor staan.
- Sterk profiel van de regio: behoud en versterk het profiel door een sterke verbinding met de WUR en Stichting Foodvalley NL (alliantiemanagement).
- Investeringskansen: samenwerking met ROM Utrecht en Oost NL.
- Campus ontwikkelingen in de regio: deze leveren kansen voor publiek-private samenwerkingen.
- Verbinding over grenzen heen: de regio staat niet op zichzelf maar met haar positie in het centrum van Nederland is het de verbinding tussen Utrecht – Gelderland en daarmee ook tussen de Metropoolregio Utrecht en Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

Aandachtspunten:
- Stimuleer/faciliteer meer verbinding met het bedrijfsleven.
- De uitvoering zal scherpe keuzes vragen die zullen gaan schuren: deze scherpe keuzes zijn wel nodig voor behoud en versterking van het profiel van de regio.
- Dit vraagt koersvastheid, een sterke rug en anticiperen op toekomst.
- Inhoudelijk vragen onderwijs en arbeidsmarkt: denk aan Talent Alliantie en Regionale Kennisecosystemen.
- Geen grote uitvoeringsorganisatie, maar slim samenwerken.

Regio Foodvalley®

Colofon

Regio Foodvalley
'Onderneemt natuurlijk!'
Strategische agenda 2026-2030
is een uitgave van Regio Foodvalley

Contact: info@regiofoodvalley.nl
www.regiofoodvalley.nl

Tekst: Dorien van der Heijden (Lobster Company)
Fotografie: APA Foto
Vormgeving: Rob Gros (CASE communicatie)